

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN MEMARLIQ VƏ İNŞAAT UNİVERSİTETİ

ELMİ ƏSƏRLƏR

AZERBAIJAN MINISTRY OF EDUCATION
AZERBAIJAN UNIVERSITY OF ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

SCIENTIFIC WORKS

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ АЗЕРБАЙЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ АРХИТЕКТУРНО-СТРОИТЕЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ

№ 1

BAKİ - 2013

Baş Redaktor:
G.H.Məmmədova

Baş redaktorun müavini: **A.R.Şərifov**
Məsul katib: **X.N.Quliyeva**

Redaksiya heyəti:

F.M.Cəfərov, N.C.Abdullayeva, İ.R.Sadiqov, İ.Ə.Mehdiyev, F.M.Hüseynov, T.A.Əliyev, Ə.M.İsayev, H.O.Ocaqov, K.Ə.Əliyev, X.Q.Seyfullayev, N.H.Ağayev, T.Ə.Abdullayev, H.S.Məmmədov, Z.S.Musayev, Y.M.Piriyev N.M.Ağabəyli, A.M. Naciyev, M.F.Cəlilov, K.M.Məmmədov

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР
Г.Г.Мамедова

Заместитель главного редактора: **А.Р.Шарифов**
Ответственный секретарь: **Х.Н.Кулиева**

Редакционная коллегия:

Ф.М.Джафаров, Н.Д.Абдуллаева, И.Р.Садыгов, И.А.Мехтиев, Ф.М.Гусейнов, Т.А.Алиев, А.М.Исаев, Г.О.Оджагов, К.А.Алиев, Х.Г.Сейфуллаев, Н.Г.Агаев, Т.А.Абдуллаев, Х.С.Мамедов, З.С.Мусаев, Я.М.Пириев, Н.М.Агабейли, А.М.Гаджиев, М.Ф.Джалилов, К.М.Мамедов

Chief Editor:

G.H.Mammadova

Deputy Chief Editor: **A.R.Sharifov**
Secretary responsible: **H.N.Guliyeva**

Editorial Board:

F.M.Jafarov, N.D.Abdullayeva, I.R.Sadigov, I.A.Mehdiyev, F.M.Huseynov, T.A.Aliyev, A.M.Isayev, G.O.Ojagov, K.A.Aliyev, H.G.Seyfullayev, N.G.Agayev, T.A.Abdullayev, H.S.Mammadov, Z.S.Musayev, Y.M.Piriyev, N.M.Agabayli, A.M.Hajiyev, M.F.Jalilov, K.M.Mammadov.

**"Elmi Əsərlər"
jurnalı barədə qısa məlumat**

"Elmi əsərlər" jurnalı Azərbaycan Respublikası Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinin Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin qeydə alınması haqqında 02 aprel 1996-cı il tarixli 313 sayılı Şəhadətnaməsi ilə qeydə alınmışdır. Jurnal:

**memarlıq,
inşaat,
mexanika və
iqtisadiyyat**

bölmələrindən ibarət olub ildə iki dəfə çıxır.

Təsisçi Memarlıq və İnşaat Universitetidir. Jurnal Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının reyestrinə fəlsəfə doktorluğu və doktorluq dissertasiyalarının nəticələrini dərc etdirmək üçün daxil edilmişdir.

Jurnal texniki elmlər üzrə referativ məlumatların beynəlxalq ingilis dilli bazasına daxil edilmişdir-«İNSPEC».

Ünvan:
Azərbaycan Respublikası, AZ- 1073,
A.Sultanova küçəsi 5,
Telefon: (99412) 439 07 25
Faks: 498 78 36
www.azmiu.edu.az
e-mail:
elmi_eserler@azmiu.edu.az

**Краткие сведения о журнале
«Научные Труды»**

Журнал «Научные Труды» имеет свидетельство о регистрации в Министерстве Печати и Информации Азербайджанской Республики за № 313 от 02.04.1996 года

Журнал выходит два раза в год и имеет разделы:

**Архитектура,
Строительство,
Механика,
Экономика,**

Учредителем журнала является Азербайджанский Университет Архитектуры и Строительства.

Журнал включен в реестр изданий для публикации результатов исследований, проводимых при подготовке диссертационных работ на степень доктора философии (кандидата наук) и доктора наук.

Журнал включен в международную англоязычную реферативно информационную базу по техническим наукам «İNSPEC».

Адрес:
Азербайджанская Республика Аз-1073,
ул. А.Султановой 5,
Тел: (99412) 4390725
Факс: 4987830
www.azmiu.edu.az
e-mail:
elmi_eserler@azmiu.edu.az

**Brief information about
"Scientific Works" journal**

"Scientific Works" journal is registered by certificate 313 from April 2, 1996 by the Ministry of Press and Information of Azerbaijan Republic.

The journal is issued twice a year and has the following sections:

**Architecture,
Construction,
Mechanics and
Economics.**

The founder of the journal is Azerbaijan University of Architecture and Construction.

The journal is included into the register of Higher Certification Board under the president of Azerbaijan Republic for publishing dissertation works of Doctors of Philosophy and Doctors of Sciences.

The journal is included into international English-speaking abstract and information basis technical sciences -«İNSPEC».

Address:
Azerbaijan Republic, AZ- 1073,
A.Sultanova street, 5
Tel: (99412)4390725
Fax: (99412)4987836
www.azmiu.az
e-mail:
elmi_eserler@azmiu.edu.az

**"Memar Nəşriyyat-Poliqrafiya"
MMC**

UOT 721.012

Yusifova K.R

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti

YAŞAYIŞ İNTERYERİNİN FORMALAŞDIRILMASININ SOSIAL

CƏHƏTDƏN MƏQSƏDƏUYĞUNLUĞU

Yaşayış interyeri harmonik həyat şəraiti yaratmaqla yanaşı ailənin maddi və mənəvi tələbatlarının ödənilməsinə yönəlməlidir. Bu tələblərdən ən əsası sosial tələblər hesab olunur. Sosial tələblər yaşayış məkanının bilavasitə təyinatını, onun sosial mənsubluğunu xarakterizə edir. Yaşayış məkanının sosial mənsubluğu interyerin formalaşdırılmasının əsasını təşkil edir.

Yaşayış məkanı cəmiyyətin sosial qrupu olan ailələr üçün ünvanlandığına görə yaşayışinteryerinin formalaşdırılması zamanı ailələrdə baş verən sosial –demografik proseslərin ona böyük təsiri var. Buna görə də yaşayış məkanının ünvanlandığı ailənin qohumluq əlaqələri nəzərə alınaraqonun tipi müəyyənləşdirilməli və onun üçün optimal şərait yaradılmalıdır.

Ailənin həyat fəaliyyətinin optimal şəraiti sosial, funksional, erqonomik, konstruktiv, kompozisiya, texnoloji, bədii tələblərin ödənilməsi nəticəsində mümkündür. Tələblərin xarakteri ilk öncə ailənin tipindən asılıdır. Ailədəki nəsillərin və ailə üzvlərinin sayı, onların yaşı, məşğuliyyət növü, xarakterlərinin psixoloji xüsusiyyətləri, bədii üstünlükləri adı çəkilən tələblərin formalaşmasına öz təsirini göstərir. [1]

Ailənin tələbatları interyerin özünəməxsus şəkildə formalaşdırılmasını zəruri edərək onun həyat fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaratmaq məqsədini dəyişmədən ailə üzvlərinin gün ərzində sərf etdikləri fiziki və mənəvi gücün bərpasına yönəlməlidir. Bu səbəbdən də ailənin həyat fəaliyyəti üçün optimal şəraitin olması zəruridir.

Yaşayış interyerinin formalaşdırılması bütün ailə üzvlərinin həyat fəaliyyəti ilə müəyyənləşdirilir. İnteryerin təşkili zamanı ailənin adi tələblərilə yanaşı onun mənəvi tələblərinin təmin olunması mümkün olmalıdır.

Yaşayış interyerinin sosial cəhətdən məqsədəuyğunluğunun əsas göstəricisi olan rahat vətəhlükəsiz şərait insanı həm fiziki, həm də psixoloji mənada mühafizə etməlidir. Yəni, yaşayışinteryerinin fiziki cəhətdən komfortlu olması mütləqdir. Fiziki cəhətdən komfortlu şərait insanın biomexaniki xassələrinin və onun psixoloji komfortunun tam ödənilmə səviyyəsini xarakterizə edir. İlk öncə insanın bioloji tələbatının ödənilməsi üçün interyerin biososial tələbatı öyrənilməlidir. Biososial tələbat antropometrik ölçülərin və sanitariya-gigiyenik normaların ödənilməsi, mühəndis-texniki xidmətin mükəmməlləşdirilməsi nəticəsində əldə olunur. [3]

Yaşayış interyerinin sosial cəhətdən formalaşdırılmasında homososial prinsip heç də az əhəmiyyət kəsb etmir. İnsanların birgəyaşayış qanunu olan homososial prinsip onun yalnız cəmiyyətdəki kollektiv həyatını deyil, eyni zamanda ailə kollektivindəki həyatını da əhatə edir. Bu prinsipə əsaslanan sosial tələblər ailənin tipini, onun tərkibini, həyat dövrünü əhatə etməlidir. İnteryerin təyinatından asılı olaraq onun hər bir ailə üzvünün tələbatına, fiziki imkanlarına

uyğunluğu ilə yanaşı bilavasitə rahatlığının və mükəmməlliyinin təminatının əsas şərti sosial tələblərdir. [3]

Yaşayış interyerinin formalaşdırılmasının sosial cəhətdən məqsədəuyğunluğu insanın tam mənada bütün əşyaların ölçüsü olması prinsipinə əsaslanır. Əşya-sahə mühitinin funksional zonalarının və bütün əşyaların ölçülərinin normalaşdırılması insanın antropometrik xassələrinin əsasını təşkil edir. Bu, insan bədəninin anatomik plastikliyinin əsas göstəricisi olub özünü yaşayış məkanının funksional sonalaşdırılması və əşya-sahə mühitinin həllin zamanı öz əksini tapır. Beləliklə, deyə bilərik ki, interyerdə baş verən bütün kompleks proseslərdə insan üçün komfortlu şəraitin təmin olunması üçün antropometrik xassələrin olması zəruridir. [1]

Ailələrdə baş verən dinamik proseslər, yəni ailədə yeni nəslin dünyaya gəlməsi, onların böyüməsi, ailə içərisində yeni ailələrin meydana gəlməsi, valideynlərin yaşlanması və s. bilavasitə interyerin formalaşdırılma prosesinə təsir göstərir. Belə ki, yeni ailənin və hər bir ailə üzvünün rahatlığı nəzərə alınmalıdır. [1]

Araşdırmalar göstərir ki, yaşayış interyerinin sosial cəhətdən məqsədəuyğunluğu ailənin həyat fəaliyyətinin bütün sosial xassələri, onun yaş mövqeyi və nəsillər arası əlaqələri ilə tənzimlənir. Yaşayış məkanı elə bir yerdir ki, orada məişət və mədəniyyət elementləri, əmək vərdişləri nəsilə nəsilə ötürülür. Ailədə baş verən sosial proseslər ailə üzvlərinin tələbatlarının ödənilməsi yönündə interyerin funksional cəhətdən zonalaşdırılma və onun təşkili zamanı heç də az əhəmiyyət kəsb etmir. Ailədəki uşaqların rahat həyat fəaliyyəti üçün onların fərdi xüsusiyyətlərinə, xarakterlərinə və temperamentlərinə uyğun olan funksional zonaların olması interyer mühitinin funksional cəhətdən mükəmməl təşkil olunmasının göstəricisidir. Eyni zamanda yaşa dolmuş ailə üzvlərinin uşaqların tərbiyəsində fəal iştirakını təmin etmək üçün əlverişli şəraitin olması da mühümdür. Belə ki, yaşlı nəslin ailədəki uşaqların tərbiyəsində iştirakı danılmazdır. Onların şəxsi təcrübəsi uşaqların yalnız biofizoloji proseslərə cəlb olunması ilə deyil, eyni zamanda məişət-təsərrüfat və sosial-mədəni fəaliyyətlə də ötürülür. Göründüyü kimi bu prosesin həyata keçirilməsi zamanı homososial prinsipin rolu böyükdür.

Xüsusilə, Azərbaycanda yaşayış binalarının interyerlərinin formalaşdırılması zamanı birgəyaşayış qanunlarına daha çox diqqət yetirilməli. Bir neçə nəslin və ya bir neçə ailənin bir yaşayış məkanında birgə yaşama prinsipi Azərbaycan ailələri üçün xarakterik olduğu üçün interyerin formalaşdırılmasının optimal yolları araşdırılmalıdır.

Yaşayış interyerinin təşkilinin son məqsədi ailənin həyat fəaliyyəti üçün maddi-sahə prinsipini təmin etməkdən ibarətdir. Ailənin bütün kompleks tələbatlarının ödənilməsi onun bütün fəaliyyət sahələrində, yəni təsərrüfat-məişət, mədəni sahələrdə fəaliyyətinin normal getməsi, bütün ailə üzvlərinin fiziki və mənəvi potensialının bərpa olunması üçün əhəmiyyətlidir.

Psixoloqların fikirlərinə əsaslanaraq deyə bilərik ki, yaşayış interyerinin insana psixoloji təsiri interyerin tam emosional və estetik cəhətdən dərk olunmasına təsir göstərir. Belə ki, interyerin yenidən formalaşdırılması zamanı gənc insanın interyer mühitində adaptasiya prosesi asanlıqla getdiyi halda, yaşlı insanın adaptasiya prosesi kifayət qədər fiziki və emosional gərginliklə keçir. Mənzilin yalnız uşaqların deyil, həm də ailənin yaşlı nəslinin yaşayış məkanı olduğunu nəzərə alaraq onların fiziki və psixoloji cəhətdən zəifliyi interyerin təşkili zamanı hər bir xırdalığın həllinə diqqət yetirməyi tələb edir. Belə ki, hər bir xırdaqlıq insanın rahatlığına və onun əhval ruhiyyəsinə təsir göstərir. Buna görə də onun şəxsi sahəsi digər ailə üzvlərinə nisbətən daha çox izolyasiyayamalı olmalıdır. Yalnız bu o demək deyildir ki, o, ailədən təcrid olunmalıdır. [3]

Yaşayış interyerinin təşkili zamanı ailənin bioloji və sosial adaptasiyasının bütün mərhələlərinin tez, asan və yüngül həyata keçməsi mümkün olmalıdır. Ailəyə yeni gələn hər bir ailə üzvünə müəyyən vaxt müddəti tələb olunur ki, onun üçün yeni olan yaşayış yerinin xarakterinə, funksional zonaların proporsiyalarına, onların işıqlanmasına və s. öyrəşsin. Başqa sözlə desək o, bioloji adaptasiyadan keçməlidir. Bununla yanaşı o, ailədaxili münasibətləri, ailə üzvləri arasında ünsiyyət formalarını, ailənin həyat tərzini ifadə edən sosial adaptasiyadan da keçməlidir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, yaşayış interyerinin formalaşdırılma prosesinə insanın adaptasiya prosesinin təsiri böyükdür.

İnteryerin formalaşdırılması zamanı yaşlı insan yaşayış tipini dəyişmək istəmir və yeni formalaşdırılmış yaşayış interyerinə çətin adaptasiya olunur. Bunu nəzərə alaraq interyerin formalaşdırılması zamanı onda müsbət emosiyalar yarada bilən şəxsi əşyalarının istifadə olunması zəruridir. Belə təşkil olunmuş interyer onda rahatlıq və özünə inamlıq hissi yaradır və onu psixoloji gərginlikdən azad edir. Ona məxsus olan funksional zona mümkün qədər rahat və təhlükəsiz olmalıdır. Fərdi funksional zonamn mümkün olmadığı halda bir sıra memarlıq vasitələrindən istifadə oluna bilər. Bu məqsədlə müvəqqəti arakəsmələrdən, şirmalardan, mebellərin düzülüş formalarından istifadə etmək məsləhətdir.

Gənc nəsil üçün interyerin yenidən formalaşdırılması onun həyat fəaliyyətini nəinki aşağı salır, əksinə onun fəallığını artırır. Stabil və eynicinsli interyer mühiti onlara psixoloji cəhətdən mənfi təsir göstərir. Bu da, interyerin bilavasitə ailənin tərkibinə görə formalaşdırılmasının bir daha vacibliyini göstərir.

İnteryerin insanın həyat fəaliyyəti üçün komfortlu olması onu bütün təhlükələrdən mühafizə etməlidir. Təhlükə yalnız mühitin zərərli faktorlarından ibarət deyil, o eyni zamanda interyerin yaratdığı narahatlıqlardan da ibarətdir. İnteryerin rahatlığının əsas mükəmməlliyi ondadır ki, o, insan üçün narahatlıq yaratmasın. Bu da, interyerin formalaşdırılmasının bütün aspektlərinin nəzərə alınmasının zəruriliyini göstərir.

Ailə üzvlərindən biri hərəkət məhdudiyətinə və görmə zəifliyinə malik olan halda interyerin formalaşdırılma prosesinə bir qədər fərqli yanaşma tələb olunur. Belə insanların, başqa sözlə desək invalidliyi olan insanların interyerdə rahat və təhlükəsiz şəkildə hərəkət etmələrini, onların tələbatlarının ödənilməsinə təmin etmək üçün interyerin funksional zonalarının və interyer konstruksiyalarının ölçüləri normalaşdırılmalıdır. İnvaid kreslolarının hərəkət etməsi və dönməsi üçün müəyyən sahə tələb olduğundan hərəkət zolağının eni kifayət qədər olmalıdır. Yaşayış mühitinin buna imkan vermədiyi zaman interyerin transformasiyası təmin olunmalıdır. Bu da öz növbəsində əşya-sahə mühitinin həllinə öz təsirini göstərir. Eyni zamanda məişət təsərrüfat proseslərinin yerinə yetirilməsi zamanı invalidlər üçün əlverişli şərait təmin olunmalıdır. Belə insanların həm ailədə, həm də cəmiyyətdə bioloji, sosial və psixoloji adaptasiyadan asan keçməsi, onların sağlam həyata yönəldilməsi və əhval-ruhiyyələrinin yüksəldilməsi üçün interyerin rolu böyükdür. Cəmiyyət müxtəlif sosial qruplardan təşkil olduğu üçün yaşayış interyeri də hər bir sosial qrupun fiziki imkanlarına və mənəvi tələblərinə cavab verməlidir.

Deyilənlərdən belə nəticəyə gələ bilərik ki, ailədaxili münasibətlərə, ailənin əhval-ruhiyyəsinə, onun sağlamlığına interyer bilavasitə təsir göstərir. İnteryerin məqsəduyğun formalaşdırılması cəmiyyətin bütün sosial təbəqələrinin nəzərə alınmasını tələb edir. Bu səbəbdən də yaşayış interyerinin formalaşdırılması üzərində aparılan işlər sonsuzdur.

Açar sözlər: interyer, mebel, demoqrafiya, mənzil, ailə.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Барташевич.А.А, Трофимов.С.П, Конструирование мебели. Изд. «Современная школа», Минск, 2006, 335с.
2. Раннев.В.Р «Интерьер». „Высшая школа”, М., 1987, 228с.
- 3.Источник:http://aupam.narod.ru/pages/zakonodatelstvo/adaptaciyaoplanirovochnihkh_resheni_yj/ogla_vlenie.html. 1-28стр.

К. Р.Юсифова

Социальная целесообразность жилого интерьера

Резюме

Оптимальность среды жизнедеятельности обеспечивается удовлетворением комплекса социальных, функциональных, технологических, художественных потребностей. Характер этих потребностей зависит, прежде всего, от типа семьи- количества поколений, количества членов семьи, их возраста, психического склада характера, художественных предпочтений. Изменение характера этих требований зависит от динамических процессов, происходящих в семье: рождаются и взрослеют

дети, отпочковываются новые семьи, стареют родители. Поэтому работа над интерьером бесконечна.

Ключевые слова: интерьер, мебель, демография, квартира, семья.

C.R.Usifova

The formation of living interior from social expendent point of view

S u m m a r y

Living interior is for main and social group of families of society. It must be considered the relation between human and interior sphere, the changes all the time, which means the analyze of formation of interior principles very actual and important. Social and demographic process must be also considered during the formation of interior sphere. It is only possible families meet all the requirement of interior.

Key words: interior, furniture, demographic, apartment, family.

УДК 711.12.435

К. А. Гасанова-Фараджева
Азербайджанский Архитектурно
-Строительный Университет

ТРЕБОВАНИЯ К АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОВРЕМЕННЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗОН

Проектирование генеральных планов и проектов детальной планировки предприятий аграрного производства в малых поселениях Азербайджанской Республики следует вести на основе требований, предъявляемых системами: «человек в производстве» продукции и «производство на промышленной основе».

Первая система требует создания комфортных природно-экологических и производственно-бытовых условий для человека, определения его места в производстве, обеспечения его максимально эффективных действий и безопасных движений, связанных с производственным процессом, проектирования системы объектов его обслуживания.

Вторая система требует для живых биологических организмов - животных и растений таких природно-экологических и искусственных, имитирующих живую природу, условий, при которых они не просто существуют, живут, а развиваются в нужном направлении.

В проектах агропредприятий это обеспечивают специальные цехи, блоки основного производства с системой сооружений и коммуникаций обслуживания (подача кормов, воды, растворов, освещение, тепло, вентиляция); пути перемещения к технологическим местам животных и растений; пути движения готовой продукции, места ее обработки и отправки; пути удаления отходов, их сбор, хранение, обеззараживание и переработка; объекты хранения и подготовки кормов и пути их подвоза и передачи к местам нахождения животных, растений; транспортные объекты; места пребывания и пути движения управляющего производством человека; объекты административно-бытового назначения; резервные территории.

Размещаемые на участке производственные здания и сооружения представляют собой сложную технологическую структуру, которая строится на основе двух систем: А «производство», Б - «человек в производстве».

А. Система «производство» включает: места пребывания животных и растений (площадки, ярусы, агрегаты); линии, посты заполнения производственных ячеек с обратным движением к местам сбора готовой продукции; линии или ярусы подачи кормов, воды, кормление и подкормка, поение и полив; линии, ярусы, зоны сбора и удаления отходов; ярусы, посты инженерных устройств для создания необходимого микроклимата, среды.

Б. Система «человек в производстве» включает: линии, ярусы и посты наблюдения и регулирования производственного процесса, рабочие передвижения, рабочие места и их оборудование; места отдыха и обслуживания работающих и пути движения к ним. Организуя эти пространства, линии и посты, следует иметь в виду возможность их механизации и автоматизации.

Отмеченная выше функциональная и технологическая дифференциация элементов производства в аграрных предприятиях промышленного типа с последующим единым функционально-композиционным их решением обеспечивает дополнительные предпосылки создания выразительной архитектурной композиции, поиска новых прогрессивных оборудований и конструкций, целостного решения внутреннего и внешнего пространств.

При разработке проектов животноводческих, птицеводческих, теплично-парниковых сооружений, проектировщики, как правило, ограничивались одноярусными компоновками. Строительство их осуществлялось на принципе совмещения в одном уровне всех технологических линий (для подачи кормов, поения, загрузки и перегона животных, заполнения и обработки растительных площадей, выгрузки готовой продукции, уборки и перемещения отходов, а также работы человека). При высокомеханизированной технологии главные производственные и вспомогательные здания и сооружения целесообразно решать как многоярусные, горизонтальные, вертикальные, блочные, секционные и ячеистые пространственные структуры.

В настоящее время значительное распространение имеет павильонный или батарейный вид застройки животноводческих предприятий с ограждающими конструкциями из местных строительных материалов и промышленных деталей. Однако, при павильонной застройке ухудшается использование внутреннего пространства. Это создает трудности для организации гибкой технологии, увеличения производственных мощностей, замены оборудования без коренной реконструкции. Архитектурный облик зданий при павильонной системе, как правило, недостаточно выразителен, а пространственное решение не обеспечивает гармоничного сочетания с селитебной территорией и природным ландшафтом.

Сблокированные, моноблочные, многоэтажные здания, выполненные из облегченных конструкций, пока носят экспериментальный характер. По своим технико-экономическим показателям они значительно превосходят показатели распространенных в практике зданий. Если плотность застройки одноэтажных комплексов колеблется в пределах 19-26%, то нормативной - 35-60%, т. е. почти вдвое выше. Поэтому переход в перспективе на строительство многоэтажных, моноблочных зданий позволит в несколько раз уменьшить отвод пахотных угодий под застройку, сократить инженерные коммуникации и эксплуатационные расходы, а также использовать территории со сложным рельефом и непригодные земли.

В настоящее время ведутся поиски новых композиционных и архитектурно-градостроительных решений животноводческих сооружений, которые более отвечают новой технологии. В результате этого формируется новый тип планировки и застройки предприятия. На смену «домашнему» содержанию животных, узкогабаритным, малорентабельным фермам приходят специализированные предприятия из деталей заводского изготовления.

Ряд экспериментальных проектов животноводческих предприятий крупного рогатого скота (КРС) предусматривает строительство из унифицированных блок-секций, в основу 1 которых положено покрытие пространственно стержневой конструкции. Данная система 1-разработана для секций размерами 12 x 12; 18 x 18; 24 x 24; 30 x 30; 36 x 36 м. В этом случае 1 предприятия могут быть скомпонованы из унифицированных блок-секций в соответствии с заданной технологией и производственными мощностями. Одновременно с этим может быть достигнуто своеобразное объемно-планировочное решение. Структурное покрытие можно использовать для устройства инженерных коммуникаций, фонарей светоаэрационного типа. Конструкция отвечает современным требованиям монтажа сельскохозяйственных зданий, их

применение - одно из перспективных направлений серийного проектирования и строительства производственных предприятий.

Вопросы архитектурно-художественной индивидуализации внешнего облика эффективного решения технологии Н конструкций рассмотрены в некоторых других экспериментальных проектах предприятий животноводства. Предприятие по откорму молодняка крупного рогатого скота на промышленной основе, размещенное в аграрно-промышленном районе небольшого города. Животные находятся в искусственной среде на безвыгульном содержании в многоэтажном корпусе, оборудованном специальными системами кондиционирования, освещения. Несущие конструкции – сборные железобетонные, наружные ограждения - навесные панели, облицованные алюминием.

Идея расчленения производственного процесса на составляющие и организация между ними связей положена в основу компоновки другого предприятия. В трехъярусном здании открытый нижний ярус служит для механизированного сбора и транспортировки многотонных отходов, второй предназначен для животных, третий - для коммуникаций и рабочих мест, откуда ведется управление процессом откорма. Определена зона действий человека в пространстве производственного процесса и места для его обслуживания. Сооружение монтируется из транспортируемых элементов Н трехслойных панелей из алюминия с утеплителем.

Динамичные архитектурно-градостроительные и композиционные решения производственных предприятий - это трансформация и модульность компоновки предприятий, унификация пространственных параметров, заводское изготовление конструкций легкоперевозимых в контейнерах и легко монтируемых на площадке. Данные новшества применены в экспериментальном проекте предприятия по откорму крупно рогатого скота (КРС) мощностью 1800-2500 голов в год. Основной производственный корпус состоит из объемных блоков укрупненных размеров (42-45-48 х 9 х 3 м), размещаемых вдоль коммуникационного пространства. Блоки собираются из конструкций заводского изготовления, которые перевозятся комплектами в контейнерах на всех видах транспорта. В блоках располагаются стойловые помещения на 18-20 голов, в центральном нефе - коммуникации: перегон животных, подача кормов и воды, вентиляция, тепло и энергоснабжение, пути движения операторов. Предусмотрена многоярусная компоновка основного корпуса и блокирование его с жилым интернатом. Предприятие может быть сборно-разборным, оно может быть развернуто в районах нового фермерского освоения, а также применяться в большинстве районов страны. Площадь территории равна 3,6-4 га, площадь застройки - более 40%.

На Апшероне в составе агропромышленного узла может быть запроектировано крупное предприятие по производству молока на промышленной основе, со стадом 2000 голов. Предприятие состоит из двух стойловых блоков с крытыми платформами для принудительного моциона животных Н с двумя высокими доильными залами в центре. Основой функциональной компоновки главного корпуса является «этажерка» продольных рабочих коридоров для обслуживающего персонала, пронизывающая все главные цехи. Административный блок решен в унифицированных конструкциях для общественных зданий комплекса. Территория предприятия в 2 раза меньше, чем территория предприятия павильонного типа той же мощности.

Для поселка «Ивановка» Исмаиллинского района Азербайджана может подойти проект производственного комплекса нового типа по промышленному производству свинины. Сооружения первой очереди представляют собой одноярусные павильоны репродукторного и откормочного секторов, соединенные поперечной галереей для кормоподачи Н прохода обслуживающего персонала. Вариант первой очереди решен в виде трех башен - блок-секций. Каждая башня представляет собой поточную линию на 0,5 тыс. голов. Высота башни 9 м, диаметр 10 м. Она включает секторы откорма, расположенные в нижней части, и репродукции - в верхних ярусах. По сравнению с павильонной застройкой экономится

территория примерно в 3 раза, улучшаются условия содержания свиней, обеспечивается высокий уровень механизации процесса.

Поэтапное строительство производственного предприятия обеспечивает определенную технико-экономическую эффективность. Своеобразный силуэт комплекса воспринимается с далеких расстояний и служит привлекательным ориентиром для проезжающих по шоссе. Окруженные зеленью, светлые объемы башен придают совершенно новый облик сельскохозяйственному пейзажу. Выразительная пространственная композиция, ориентированная на восприятие с автомагистрали, разработана для второй очереди строительства комплекса (полное расчленение секторов репродукции и откорма). Пирамида, облицованная матовыми алюминиевыми панелями, как экзотическая мощная форма, будет доминировать над всем комплексом и окружающей местностью. В общем генеральном плане комплекса между секторами размещается сад и цеховые административные здания.

При строительстве производственных зон малых населенных мест за рубежом (США, Франция, Россия, Болгария и др.) наряду с одноэтажными моноблочными решениями применяются и другие архитектурно-пространственные решения животноводческих предприятий. В Италии при строительстве предприятий животноводческих ферм применяются купола-оболочки, возводимые на пневматической опалубке, пространство под которыми используется для монтажа производственного оборудования.

Ключевые слова: Азербайджан, сельское хозяйство, малые населенные места, генеральный план, производственные зоны.

К. Ә. Нәсанова-Фәрәцова

Müasir istehsal zonalarının memarlıq Planlaşdırma təşkilinə olan tələblər

Xülasə

Azərbaycanın kiçik məskənlərində aqrar istehsalat müəssisələrinin baş planlarının və detal planlaşdırma layihələrinin işlənməsi " insanın istehsalatdakı fəaliyyəti " və " sənaye əsasında fəaliyyət göstərən istehsal sisteminə qoyulan tələblərin nəzərə alınması ilə həyata keçməlidir.

Açar sözlər: Azərbaycan, kənd təsərrüfatı, kiçik yaşayış məskənləri, baş plan, istehsal zonaları.

К. А. Hasanova-Farajova

Requirements for architectural and Planning organization of modern production

Summary

Planning of the detailed master plans of agriculture enterprises in the small settlements of Azerbaijan should be based on the requirements of the system: "people and the production", "goods and production on the industrial scale".

Key words: Azerbaijan, agriculture, small settlements, master plan, industrial scale.

UOT: 72. 01 .03/09/: 4 79. 24

G.A.İsbatov
Bakı dövlət layihə İnstitutu

BÖYÜK və İRİ ŞƏHƏRLƏRİN PLANLAŞDIRILMA STRUKTURUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI

Böyük və iri şəhərlərin formalaşması və inkişafının layihə təcrübəsinin təhlili göstərir ki, şəhərlərin hərtərəfli rekonstruksiyası layihələrini işləyərkən və onların yenidənqurulmasını həyata keçirərkən müasir şəhərsalma inkişafının geniş təcrübəsinə əsaslanmaq, dünyanın qabaqcıl şəhərsalma təcrübəsini nəzərə almaq, onu düzgün dəyərləndirmək və yaxşı istiqamət almaq vacibdir.

Şəhərlərin yenidən qurulmasının müasir tələblər əsasında axtarış yolları əsasən iki istiqamətdə aparılır. Birincisi · şəhərlərin bütövlükdə planlaşdırılma strukturunun məskunlaşma problemləri ilə bağlı olan inkişafı ilə əlaqədardır. İkincisi · şəhərin ayrı-ayrı hissələrinin tikintisinin məkan təşkilinə diqqəti yönəldir, heç bir şəkildə ümumi planlaşdırılma konsepsiyalarına toxunmur.

Azərbaycan Respublikası şəhərlərinin müasir mərhələdəki yenidənqurma problemi, respublikada XX əsrin əvvəlində sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra, ölkədə sənayeləşmənin başladığı və, ilk növbədə, Azərbaycanda neft və neftçixarma sənayesinin sürətlə inkişaf etdirilməsi haqqında qərar qəbul olunduğu zaman meydana gəldi. Bu, əsasən Bakı və Abşeron şəhərlərinə aid idi. Respublikanın sənayeləşməsi şəhərsalma təcrübəsinin nəzəri cəhətdən əsaslandırılmasına və sosialist şəhəri ilə, mövcud başqa ictimai-tarixi şərtlərdə təşəkkül tapmış şəhərlər arasında fərqləri müəyyənləşdirmək məsələlərinə böyük təkan verdi. Bu mövzu ilə bağlı müxtəlif, bəzən tamamilə bir-birinə əks fikirlər var idi.

Bir halda, şəhərlərin yenidənqurulmasına desentralizasiya və ya dezurbanizasiya kimi baxılırdı, yəni şəhərin zəhmətkeşlərin məskunlaşma vasitəsi olması inkar edilirdi. Dezurbanizasiya tərəfdarları hesab edirdilər ki, kapitalist şəhərlərinin nöqsanları və çatışmazlıqlar (sıxlıq, xarabalıqlar, təbiətdən təcrid olma və s.) ümumiyyətlə, bütün şəhərlərə məxsusdur. Onlar təsdiq edirdi ki, şəhər — bu, rəqib sinifli cəmiyyətin bütün təzadları, antihumanistliyi, istehsalatın anarxiyalılığı ilə yaratdığı bir anlayışdır. Buradan birbaşa belə bir nəticə çıxırdı ki, məskunlaşmanın şəhər forması ancaq sinifli cəmiyyət üçün xarakterikdir, sinifsiz cəmiyyətdə şəhər özünün ictimai-sosial bazasından məhrum olur və tədricən zəhmətkeşlərin sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələri yaxınlığında, çatdırılma yolları (nəqliyyat) boyunca parçalanmış, bərabər şəkildə xətti məskunlaşma formasına keçid prosesi zamanı, yox olur. Bu konsepsiya müxtəlif təyinatlı ərazilərin paralel zonalaşması prinsipinə əsasən qurulmuş funksional-axın məskunlaşma sxemində öz ifadəsini tapdı. Maqnitovorsk, Volqaqrad, Moskva ətrafında “Yaşıl şəhər” və başqa yaşayış yerlərinin planlaşdırılma layihələri işlənərkən tətbiq olunan bu sxem azad, heç bir şeylə ləngiməyən şəhər inkişafı şəraiti kimi baxılırdı.

Başqa bir halda, şəhərsalmanın inkişafı · gedişində şəhərin məhv olması deyil, onun tikintisi və planlaşdırılma strukturunun məzmununun kökdən dəyişməsi baş verən, tarixən əsaslandırılmış proses kimi baxılırdı.

Müasir cəmiyyətdə məskunlaşmanın şəhər forması saxlanılır, şəhərsalma fəaliyyətinin sosial məqsədləri şəhərlərin məhvi ilə deyil, insanın əmək və məişətinin yeni şərtlərinə uyğun olan memarlıq-məkan mühitinin yaradılması ilə bağlıdır. Bu tendensiyalar 30–cu illərin əvvəlində Moskvanın planlaşdırılma strukturunun konkurs II, müsabiqə layihəsi işlənən zaman, aydın şəkildə özünü göstərdi. Əsas məsələ tarixən formalaşmış planlaşdırılma strukturunun nöqsanları ilə Moskvanın, ölkənin paytaxtı və iri elmi–sənaye mərkəzi

kimi inkişafının yeni tələbləri arasındakı təzadları aradan qaldırmaqdan ibarət idi. Layihələrdə müxtəlif planlaşdırılma konsepsiyaları əks olunurdu. Bir halda radiya-halqavari sistemin saxlanması və sonrakı inkişafı ilə parçalanmış və ya kompakt planlaşdırılma strukturu təklif edilirdi. Başqa variantlarda diqqət şəhərin azad inkişafına imkan verən, hərəkətli, açıq quruluşlu şəhər planının yaradılmasına yönəldilirdi. Daha sonra, hüdudlarında yaşayış, əmək və istirahət yerləri birləşdirilən iri, sərbəst rayon komplekslərinin yaradılması məsələsi qoyulurdu, bununla yanaşı, bu rayonların hər birisi sərbəst planlaşdırılma vahidinə çevrilirdi.

Konkurs variantlarında aşağıdakı nəzəri və layihə işlərində və həm də xaricdə öz əksini tapan müasir şəhərin mühüm inkişaf problemləri qoyulmuşdu: kompleks rayonların yaradılması, şəhərin inkişaf edə bilən açıq plan strukturu, şəhər ərazisinin funksional zonalaşması və s. Layihələrdə öz dövrü üçün progressiv (qabaqcıl) ideyalar işlənmişdi: şəhər sərhədləri genişləndirilmiş, gələcəkdə mənimsənilmək üçün daha əlverişli periferiya rayonları aşkara çıxarılmış, genişləndirilən şəhərin yeni rayonlarına əhalinin köçürülməsi nəticəsində mərkəzi hissələrin sıxlığının tədricən azaldılması nəzərdə tutulmuş, magistralların islahatına böyük diqqət verilmişdi. İnkişaf etmiş Avropa ölkələrində çox və ya az fəallıqla yaradıcılıq axtarırları aparılır, artıq əhəmiyyətini itirmiş planlaşdırılma təsəvvürlərinin yenidən dəyərləndirilməsi baş verir. Xüsusilə II Dünya müharibəsindən sonrakı illərdə Aerpa ölkələrində müxtəlif işgüzar və təzadlı, radikal və səthi təkliflər meydana gəlmişdi. Qabaqcıl şəhərsalma təcrübəsinin nailiyyətləri müxtəlif ölkələrdə şəhərsalma fəaliyyətinin köklü fərqlərini azaltmaq, xüsusilə də məhv etmək iqtidarında deyil.

Bununla yanaşı, iri şəhərlərin planlaşdırılma strukturunun yenidən qurulması ilə bağlı maraq doğuran bir sıra əsasən, texniki-planlaşdırılma problemləri mövcuddur.

İri paytaxt şəhərlərin - London, Paris, Tokio, Vaşinqton və b. planlaşdırılma strukturunun inkişafı üzrə çoxlu sayda təkliflər irəli sürülmüşdü. Eyni zamanda böyük və kiçik şəhərlərin də planlaşdırılma strukturlarının fəal axtarışı da aparılırdı. Rəngarəngliyin çox olmasına baxmayaraq, qapalı, konsentrik sistemlərdən açıq, sərbəst inkişaf edən sistemlərə keçid tendensiyası daha çox nəzərə çarpır. Berlin və Roma, Stokholm və Kopenhagen, Milan və Lion şəhərləri üzrə layihə təklifləri belələrindəndir.

1935-ci ildə Moskvanın rekonstruksiyası üzrə layihə təklifləri əsasında o illərdə Sovet İttifaqının başqa şəhərlərinin də (o cümlədən Bakının) yenidən qurulması və rekonstruksiyası sahəsində böyük işlər görülürdü. Böyük əraziləri tutan iri sənaye şəhərlərinin yenidən qurulması zamanı, təbii ki, daha çox çətinliklər yaranırdı. Onların mənimsənilməsi çox böyük səy və vəsait tələb edirdi. Maddi fondun saxlanılmasının vacibliyi ilə hesablaşmaq, şəhərlərin inkişafına olan passiv münasibətə üstün gəlmək lazım idi.

Moskvanın baş planının yeni layihəsinin işlənilməsi kimi müxtəlif yaradıcı təkliflərin böyük qismi 1963-1965-ci illərdə edilmişdi. Bəzi planlaşdırılma sxemləri əvvəlkiyədən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənirdi, bununla yanaşı, layihə materiallarında iki tendensiyanı (istiqaməti) izləmək mümkündür. Bir halda, şəhərlərin inkişafı optimal ölçülərdə, öz quruluşuna görə qapalı, bitmiş şəhər-peyklərin böyüyərək şəhər-metropolisə çevrilməsi kimi baxılır. Şəhər əraziləri bir-birindən təcrid olunmuş, sərbəst rayonlara ayrılır. İctimai mərkəzlər sistemi bir-birinə tabe pilləli ierarxiya əsasında qurulur, ümumi planlaşdırılma strukturu isə kəsişən diametrlərin radial-halqavari sisteminin böyüməsi hesabına inkişaf etdirilir. Başqa bir halda, şəhərin ayrı-ayrı hissələrinin daha sərbəst qarşılıqlı əlaqəsi olan dəyişkən zonalaşmaya keçid əsasında açıq şəhər strukturlarının müxtəlif variantları işlənir. Şəhərin ümumi planlaşdırılma strukturunun təkmilləşməsinin konkret şərtlərinə görə ictimai-xidmət mərkəzləri müxtəlif uyğunlaşmalara malikdir.

XX əsrin 70-ci illərində SSRİ-nin rəhbər orqanları tərəfindən Moskva şəhərinin memarlıq-planlaşdırılma strukturunun müasir şəhərsalma tələblərinə uyğun olaraq gələcək təkmilləşdirilməsinin zəruri olduğu; yaşayış yerlərinin zəhmətkeşlərin iş yerlərinə yaxınlaşdırılması; tikilmiş ərazilərlə açıq yaşıllıq məkanlarının harmonik uyğunlaşdırılması; yeni istehsalat zonalarının yaradılması və mövcud olanların planlaşdırılma və tikintisinin yaxşılaşdırılması qeyd olunur. Bu mühüm tələblər XX əsrin ortalarında Sovet İttifaqının başqa iri şəhərlərinin, həmçinin, müharibədən sonrakı illərdə sosialist quruculuğu yoluna qədəm qoymuş

Bolqarıstan, Yuqoslaviya, Macarıstan Demokratik respublikası, Rumıniya, Çexoslavakiya, Polşanın iri şəhərlərinin planlaşdırılma strukturunun perspektiv inkişafının əsasını təşkil edir.

Sosialist ölkələri paytaxtlarının planlaşdırılma strukturlarının təhlili XX əsrin ikinci yarısında onların əsas inkişaf yollarını müəyyən etməyə imkan verir.

Varşava şəhərinin məkan strukturu Varşava şəhər kompleksinin (VŞK) — aqlomerasiyasının quruluşu ilə sıx bağlıdır və əhəmiyyətli dərəcədə onunla təyin edilir.

Çexiyanın paytaxtı – Praqa 70-ci illərdə regional məskunlaşma sistemi nəzərə alınmaqla formalaşır. 1976-cı ildə Praqa paytaxt şəhərinin və Praqa Orta Çexiya aqlomerasiyasının 1990-cı ilə qədərki məkan inkişafı planı uzaq perspektivə 2010-cu ilə qədərki şəhərsalma konsepsiyasına uyğun olaraq təsdiqləndi.

Almaniyanın paytaxtı Berlinin yenidənqurulması və inkişafının mürəkkəb şərtləri geniş tanınmışdır. 1945-ci ildən sonra şəhər və onun bir hissəsi Almaniya Demokratik Respublikasının paytaxtı oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, onun sərhədləri, xüsusilə də qərb hissəsində şəhərin bütöv, tarixən təşəkkül tapmış zonalarını əhatə edir. Məsələn, 70-ci illərdə ADR paytaxtının mərkəzi (Mitte rayonu) onun XIX əsrin əvvəllərindəki şəhər əraziləri sərhədlərinə uyğun gəlir. Müharibədən sonrakı sosial-iqtisadi və mədəni inkişafın gedində, fəal aparılan şəhərsalma işlərinin nəticəsində ADR-in paytaxtı – Berlinin bütöv ictimai və memarlıq orqanizmi kimi möhkəmləndirilməsi baş verdi. Müharibədən sonrakı mərhələdə 1949-cu ildə həyata keçirilən şəhərin bölünməsi ADR paytaxtının məkan quruluşunda mərkəzin qarışıq yerləşdirilməsi, küçə şəbəkəsinin yelpikvari-tangensial strukturu ilə ifadə olundu.

Budapeştin şəhərsalma problemləri bu şəhərdə əhalinin və kapitalist münasibətlərinin inkişafı mərhələsindən miras qalmış istehsalat qüvvələrinin həddindən çox cəmlənməsi (konsentrasiya) ilə bağlıdır. Yenidənqurma mərhələsinin sonuna doğru, 1949-cu ildə Macarıstanın ümumi 9338 min əhalisinin 1590 min nəfəri Budapeştdə hesablanırdı. Elə həmin ildə şəhərlə funksional əlaqədə olan ətraf yaşayış yerlərinin onun ərazisinə birləşdirilməsi şəhərin sahəsinin 525 kv. km-ə qədər böyüməsinə səbəb oldu.

1978-1980-ci illərdə Macarıstanın ərazi inkişafının baş sxemində Budapeştin böyüməsinin tənzimlənməsinin yeni məsələləri və vasitələri müəyyənləşdirildi, onun aqlomerasiya tərkibinə isə yeni yaşayış yerləri və əraziləri daxil edildi.

Baş planın yaradıcılarının ideyalarında şəhərin gələcək məkan inkişafının istiqamətləri onun tarixən təşəkkül tapmış morfoloji strukturu ilə sıx bağlıdır.

Budapeştin baş planına görə onun gələcək morfoloji kompozisiya sistemində şəhər I strukturunun, mədəni dəyərlərinin, tarixinin və simasının qorunub saxlanılma, memarlıq abidələrinin aşkara çıxarılması məsələləri qaydaya salınmalı idi. Son yüzillikdə Budapeştin I dinamik böyüməsi onun struktur xüsusiyyətlərini müəyyən etdi. Hələ XIX əsrdə şəhərin daxili rayonlarının sürətlə doldurulması və tikintisinin sıxlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq, Budapeştin sonrakı inkişafı, hər şeydən əvvəl, ekstensiv tikinti gedən çox geniş xarici ərazilərinin mənimlənməsi yolu ilə baş verirdi. Budapeştin periferiya və orta zonalarının kəskin differensiasiyası, bir-birinə əks morfoloji xüsusiyyətləri bu şəkildə yarandı.

Rumıniyanın paytaxtı – Buxarestin, XX əsrin ikinci yarısında - 1977-ci ildə yaşadığı təbii fəlakətə - zəlzələyə baxmayaraq, çox böyük əhali artımı onu şərq Avropanın ən iri şəhərlərindən olan Budapeştlə eyni səviyyəyə qoyur. Əgər 1960-cı ildə Buxarestin əhalisi 1230 min nəfərə təşkil edirdisə, 1978-ci ildə 1858 min nəfərə qədər artdı, şəhəratrafi zonanın əraziləri ilə bir yerdə isə 2 mln. nəfərə yaxınlaşdı. Görünür, Buxarestin böyüməsinin uğurlu tənzimlənməsi, ölkənin başqa böyük şəhərlərinin sürətli inkişaf imkanları nəzərə alınmaqla bütöv milli məskunlaşma şəbəkəsinin ərazi planlaşdırılması çərçivəsində mümkündür. Buxarestin parçalanmış planlaşdırılma strukturu eninə və meridional istiqamətlərdə inkişafın üstünlüyü ilə tarixən yaranmış radial-halqa sistemini davam etdirdi. Buxarestin baş planında ayrı-ayrı iri rayonlarda əmək və yaşayışın tarazlı balansının sənaye kompleksinin və yaşayış tikintisinin uyğun şəkildə yerləşdirilməsi yolu ilə yaradılmasına böyük əhəmiyyət verildi.

Bolqarıstanın paytaxtı - Sofiya keçən yüzillik ərzində 1880-ci ildə 20 min nəfər əhalisi olan kiçik şəhərdən bugünkü 1 mln-dan çox əhalisi olan metropolisə qədər böyüyərək çox böyük bir yol keçmişdir. 1961-ci ildə işlənmiş və təsdiq olunmuş şəhərin baş planı 1980-ci ildə Sofiyanın əhalisinin 900 min nəfərə, şəhərətərafı kənd yerləri ilə birlikdə isə 1,1 mln. nəfər olacağını nəzərdə tutmuşdu.

1979-cu ildə işlənmiş və təsdiq olunmuş Bolqarıstan ərazisinin mənimsənilməsi üzrə milli vahid baş plan ölkə paytaxtının gələcək böyümə problemlərinin səmərəli həll olunmasına imkan yaratdı, baş plana yeni baxışın olduğunu "isbat etdi. Onun yeni redaksiyasının işlənilməsi 70-ci illərin əvvəllərində qəbul olundu.

Müasir şəhər strukturlarının formalaşmasının ən vacib amillərindən biri - sakinlərin ictimai, xidməti və mədəni kommunikasiya sisteminin yaradılmasıdır. Xidmət sisteminin geniş inkişaf etmiş və əsaslandırılmış ierarxik, pilləli quruluş prinsipi hələ 40-cı illərdə şəhərin pilləli struktur konsepsiyasının yaranmasına gətirib çıxartdı (mikrorayon - yaşayış rayonu - şəhər rayonu - bütöv şəhər orqanizmi). Bir çox müəlliflərin fikrinə görə 60-cı illərə qədər yayılan bu prinsip bütün şəhər ərazisinin və bütün şəhər əhalisinin sosial-xidmət infrastrukturunu ilə bərabər təmin olunmasını həyata keçirərək müasir şəhərsalma məsələlərinə uyğun gəlirdi. Müxtəlif dərəcəli, ierarxik şəkildə bir-birinə tabe olan nöqtəvi mərkəzlər sistemi və onu əhatə edən xidmət olunan ərazilər uyğun şəhərsalma kompozisiyasının əsasını təşkil etdi. Bu konsepsiya əsasında bir çox şəhərsalma işləri həyata keçirildi.

Lakin, Şərqi Avropa ölkələrində baş verən həqiqi şəhərsalma proseslərinin müşahidələri təsvir olunan prinsiplərin həyatiliyini, onların əhəmiyyətini təsdiq etmədi. Pilləli sistem şəhər strukturunun və onun xidmət sisteminin qurulması üçün kifayət etmədi. Yeni obyektiv təzahürlər (hadisələr), hər şeydən əvvəl, müxtəlif dərəcəli, ölçülü, profilli, morfoloji xüsusiyyətli polifunksional rayonların meydana gəlməsi şəhər strukturunun formalaşması prinsipinin xarakterinin daha mürəkkəb və müxtəlifliyini göstərdi. Şəhər strukturu üçün onun elementlərinin funksional ixtisaslaşmasına və morfoloji "quruluşuna görə fərqləndirilməsi daha əhəmiyyətlidir, nəinki onun ierarxik pillələrə görə fərqləndirilməsi. Xidmət mərkəzləri sisteminin formalaşması prosesində ierarxik olmayan təsiredici qüvvələr aşkar olundu. Bunlar əhalinin hərəkətiliyinin artması, xidmətin seçimində ərazi yaxınlığının rolunun aşağı düşməsi ilə bağlı idi.

Bu səbəblər çox qollu ümumşəhər xidməti sisteminin və onun ixtisaslaşmış qovşaqlarının əhəmiyyətini möhkəmlətdi. Əksəriyyət xidmət komplekslərinin, ünsiyyətin cəlb olunduğu şəhər kommunikasiyaları şəbəkəsinin təyinedici əhəmiyyəti müəyyən olundu.

İri şəhərlərin baş planlarının və orada baş verən proseslərin təhlili göstərdi ki, paytaxt şəhərləri ictimai-mədəni funksiyalarla dolğun, çox iri, mürəkkəb orqanizm kimi xidmət və mədəni ünsiyyət sisteminin formalaşmasının yeni, çox mürəkkəb yollarının qanunauyğunluqlarının öyrənilməsi üçün zəngin material təqdim edir. Bu prosesləri nəzərdən keçirərkən qeyd etmək olar ki, hal-hazırda və yaxın gələcəkdə şəhərin tarixi özəyindən böyük uzaqlıqda olan periferiya planlaşdırma zonalarının mərkəzlərinin yaradılması konsepsiyası şəhər karkasının ardıcıl inkişaf qanunauyğunluqlarına uyğun gəlmir. İri şəhərin polisentrik mərkəz sisteminin formalaşmasının progressiv ideyalarının mllaşması yolu daha çox özünü doğruldu: mərkəz sisteminin inkişafı əsasən şəhərin tarixi özəyinin hüdudlarından kənarında olan, lakin bilavasitə onunla bağlı olan şəhərin orta hissəsi rayonlarının intensiv mənimsənilməsi yolu ilə baş verir.

Rekonstruksiya olunan iri şəhərlərin misal gətirilmiş planlaşdırılma sxemləri xarici layihə təcrübəsində nümunə kimi götürülmüşdü. Buna baxmayaraq, ümumilikdə onlar şəhərlərin planlaşdırılma strukturunun inkişafının müasir tendensiyalarının müxtəlifliyini göstərir. Bu misallardan görünür ki, şəhər aqlomerasiyalarının meydana gəlməsi və hüdudları daxilində rekonstruksiya tədbirləri həyata keçirilən ərazilərin ölçülərinin artması ilə bağlı şəhərsalma 1 problemlərinin miqyasları hansı şəkildə dəyişə bilər.

Açar sözləri: layihə təcrübəsi, rekonstruksiya, şəhərlər, məskunlaşma, məkan təşkili, baş plan.

ƏDƏBİYYAT

1. Абдуллаева Н.Д. «Архитектура инженерных сооружений Азербайджана» Баку. 2009.
2. Лавров В.А. «Реконструкция крупных городов». ЦНИИП по градостроительству. Методическое пособие для проектировщиков. Изд. литературы по строительству. Мост 1972.
3. Нагиев Н.Г. «Современное градостроительство Азербайджанской Республики». “Təhsil işçisi mətbəəsi” MMC. Bakı. 2011
4. Бочаров Ю.П., Кудрявцев О.К. Планировочная структура современного города. - М. Госстройиздат, 1972. 160 с.

И. А. Исбатов

Формирование и развитие планировочной структуры больших и крупных городов.

Резюме.

Анализ генеральных планов крупных городов и процессов, происходящих в них показывает, что столичные города как крупнейшие, сложные организмы, насыщенные общественно-культурными функциями, представляют богатый материал для изучения закономерностей новых, сложнейших путей формирования системы обслуживания и культурного общения. Рассматривая эти процессы можно отметить, что закономерностям последовательного развития каркаса и его мощности не соответствует в настоящее время и в ближайшем будущем концепция создания центров периферийных планировочных зон, находящихся на значительном удалении от исторического ядра города

Более оправдан другой путь реализации прогрессивной идеи формирования полицентрической системы центра крупного города: развитие системы центра в основном путем интенсивного освоения районов срединной части города, расположенных за пределами исторического ядра города, но непосредственно связанных с ним.

Ключевые слова: проектная практика, реконструкция, города, расселение, пространственная организация, генеральный план.

I.A.Isbatov

The Formation and Development of the Planning Construction of the Big and Large-scaled Towns.

Summary

The general plans' analysis of large-scaled towns and processes that take place in them, shows that the metropolitan cities are large-scaled and complicated organisms and saturated with public-cultural functions. These metropolitan cities represent a rich material for natural laws' conformity studies of new and compound ways and formations of the service and cultural communication systems. Scrutinizing these processes, we can mention, that the centers of peripheral planning zones are rather far from the historical nuclear of the city. And the conception for the creation of these centers doesn't coincide with the natural laws' conformity of the same work development and its capacity either at present or in the nearest future. Another way for the realization of the progressive ideas about the center system, mainly by means of an intensive mastering of the middle part regions, that are situated out of the historical nuclear of the city, but directly connected with them.

Key words: planning practice, town reconstruction, setting, areal organization, general plan.

УДК:711:502

А.М.Азизов
Азербайджанский Архитектурно
-Строительный Университет

ПРОБЛЕМЫ ГРАДОЭКОЛОГИЧЕСКОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СРЕДЫ В ПЛАНЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БОЛЬШОГО БАКУ

Для подготовки Плана Регионального Развития Большого Баку (ПРРББ) Азербайджанской Республикой в 2007 году было подписано кредитное соглашение между Всемирным Банком и ответственной стороной - Закрытым Акционерным Обществом «Азерсу».

План в будущем должен обеспечить проектирование инфраструктуры и приоритетов Большого Баку и Апшеронского полуострова.

Следует отметить, что развитие и расширение территорий вокруг Баку демонстрируют тот факт, что предыдущие генеральные планы Баку охватывали лишь город и не обеспечивали достаточной инфраструктурой многие прилегающие территории Апшерона, получившие развитие в последние 15 лет.

Разработка Плана Регионального Развития Большого Баку имеет также определенное значение с точки зрения направления подходов и стратегии для поддержки устойчивого и всестороннего развития города и Апшерона в целом. План также может поддержать деятельность по разработке норм использования определенных земель, их экологического урегулирования и зонального планирования.

Баку в силу развитого нефтяного сектора и промышленной инфраструктуры является важным промышленным центром страны. Экономика Баку прошла диверсификацию после нефтяного бума, и сегодня город знаменит своей нефтехимической, электрической и машиностроительной отраслями.

Быстрый рост населения и экономическое возрождение обострило потребность в земле. Баку окаймлен бывшими нефтяными промыслами и другими загрязненными территориями. В то же время после надлежащей очистки загрязненные территории, расположенные близко быстро развивающимся жилым и промышленным районам имеют большую перспективу для переустройства.

Первый генплан города Баку был разработан в 1900 году, после которого был разработан ряд генеральных планов в 1918, 1927, 1937, 1954 и 1972 годах. Самый последний генплан был утвержден в 1987 году и охватывал плановое развитие в 1987-2005 годах. Генплан Баку был разработан на 2 260 000 человек и включал в себя 192 000 гектаров территории в регионе Большого Баку за исключением города Сумгаита.

Город Сумгаит (третий по величине город Азербайджана), бывшая столица химической индустрии Советского Союза, расположен на северном берегу Апшеронского полуострова в 30 километрах от центра Баку на территории в 8000 гектаров. Город экономически связан с Баку, так как многие его жители работают там. Анализ показал что, за последние 15 лет большое количество населения поселилось в бывших свободных территориях, расположенных между двумя городами Баку и Сумгаитом, что привело к расползанию и размыванию границ между этими городами. А это в свою очередь выдвигает перед специалистами решение проблемы экологического урегулирования среды.

Правительства разных стран мира сталкиваются со схожими проблемами в процессе реформирования планировочных механизмов.

Надо отметить, что текущие нормы планирования г. Баку в настоящее время часто нарушаются. Застраиваются территории за пределами района планирования и ведущееся

планировочное переустройство противоречит положениям текущего плана. В результате этого плотность населения на определенной территории возросла в несколько раз, главные дорожные сети не получили достаточного развития и наличие устаревших стояночных сооружений и правил стоянки привело к крупным дорожным заторам, плохой дорожной маневренности и в итоге - неблагоприятной экологической обстановке города. С другой стороны, в результате нефтедобычи в более чем вековой период земля в Баку Апшеронском полуострове была загрязнена различными веществами, включая нефть, нефтяные продукты, тяжелые металлы, городские отходы и радиоактивные материалы. Некоторые из этих участков находятся вблизи от поселений, в связи с чем необходимо разработать стратегию восстановления и реализовать приоритетные планы действий по очистке этих территорий. [2]. Поэтому экологически устойчивая среда, которая будет определена на основе Стратегии Городского Развития (СГР) должна обеспечить стабильное региональное развитие и экологическое равновесие территорий, удовлетворить социальные, экономические потребности и уберечь природные ценности. Стратегия должна учесть принцип, что региональное развитие способствует стабильному экономическому процветанию не только страны, но и обычных граждан. Стратегию не надо рассматривать только как средство систематического развития, её нужно рассматривать и как средство пропаганды идеи стабильного развития.

В данное время реализуется Программа Восстановления Апшерона (ПВА), финансируемая Всемирным Банком, которая направлена на очистку и восстановление обширных участков в Большом Баку. Но отсутствие территориального плана и стратегия землеустройства негативно влияет на ПВА. Это можно, в основном, увидеть в приоритетных участках очистки и определении задач очистки, которые очень зависимы от будущего назначения очищаемых территорий. Поэтому, тогда как, Рамки Регионального Развития Большого Баку (РРРББ) предусматривают разработку стратегий для обширных участков загрязненной территории (по приблизительным оценкам, площадь загрязненных территорий в Баку и Апшеронском полуострове составляет 15 000-30 000 гектаров), РРРББ концептуальная рамка План Землепользования Районирования Собственно Города Баку (ПЗРСГБ) направлена на определение возможностей будущей застройки и перестройки загрязненных территорий в рамках планируемого района.

Этот вопрос очень актуален для Апшеронского полуострова, где за более чем сто лет нефтедобычи и деятельности нефтехимической промышленности были серьезно загрязнены большие участки полуострова, которые могут быть использованы для расширения города Баку. Поэтому СГР должна быть сосредоточена на определенной площади застройки территориальной достигаемости и финансовой приемлемости. В данное время Всемирный Банк финансирует Программу Восстановления Загрязненных Территорий на Апшеронском полуострове, а также создание эффективной и стабильной системы сбора и удаления твердых отходов Большого Баку.

Программа Восстановления Апшерона (ПВА) и Проект Восстановления Загрязненных Территорий должны оказать поддержку Государственной Программе по Охране Окружающей Среды и прекращению экологической деградации Апшеронского полуострова, а именно в очистке бывших объектов производства йода и разработке стратегии восстановления локализации территорий, загрязненных естественными радиоактивными материалами и твердыми отходами.

В связи с этим будут выделены средства на закупку оборудования и проведения работ, которые позволят контролировать воздействие на окружающую среду и улучшить эффективность эксплуатации, а также разработать другие варианты обработки твердых отходов.

Таким образом Программа Восстановления Апшерона, (ПВА) охватывает проблемы

улучшения возможностей и эффективности деятельности ГНКАР в области охраны окружающей среды и очистки территорий, загрязненных нефтью на Апшеронском полуострове, улучшения состояния почв путем очистки определенных территорий. Программа является одним из проектов, финансируемых Всемирным Банком в области экологической очистки на Апшеронском полуострове. Этот проект является первой стадией возможно долгосрочной программы ГНКАР по составлению и реализации экологического плана действий, который будет финансироваться Всемирным Банком. В рамках Программы будет проводиться мониторинг, контроль очистительных работ и информирование общественности об экологических проблемах и принятых мерах. Ключевые слова: Городская агломерация, градэкология, Программа Восстановления Апшерона (ПВА), загрязненные территории.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Азизов А.М. Город и природа. Журнал БСТ. (Бюллетень строительной техники) № 1, Москва 2013 г. стр. 61-62.
2. Азизов А.М. Градэкологический каркас урбанизированной среды. Информационные материалы Международного Экономического Форума Издательство «Каспийский Диалог». Москва 2012 г. стр. 40-45.

A.M. Əzizov

Böyük bakının regional inkişaf planında mühitin şəhərsəlmədə mühitin ekoloji tənzimlənmə problemləri.

Xülasə

Böyük Bakının Regional İnkişaf Planı çərçivəsində Abşeron Aqlomerasiyası və xüsusən Bakının memarlıq - planlaşdırma strukturu, həmçinin şəhərsalma nöqtəyi nəzərindən ekoloji problemlərin həlli bu məqalədə öz yerini tapmışdır. Bunlarla yanaşı burada Bakı şəhərinin baş planlarının qenezisi, memarlıq– planlaşdırma strukturunun və Abşeron Aqlomerasiyasının planlaşdırma strukturunun məsələləri araşdırılmışdır.

Açar sözlər: şəhər aqlomerasiyası, şəhərsalma ekologiyası, Abşeronun yenidən qurulma proqramı.

A.M Azizov

Environmental urban planning problems under the “Big Baku regional development plan”

Summary

The existing ecological problems of Absheron. agglomeration and Baku under “Big Baku regional development plan” are analyzed from the architectural and town-planning point of view in this article. The genesis of main plan of Baku, it’s architectural-planning structure and Absheron agglomeration planning-structure issues are investigated in the article.

Key words: city agglomeration, city ecology, Big Baku regional development plan, polluted areas

УДК. 711.4

Н. Г. Нагиев

Азербайджанский Архитектурно
-Строительный Университет

ФОРМИРОВАНИЕ АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНОЙ СТРУКТУРЫ ГОРОДА В УСЛОВИЯХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ.

Роль городов Азербайджана, как центров экономической, политической и духовной жизни общества на современном этапе получает свое дальнейшее развитие.

Комплексное развитие городов, как центров населенных мест различных рангов - необходимое условие совершенствования системы расселения, предполагающее пропорциональное, взаимосвязанное развитие градообразующей базы и непроемчивой сферы, а также всех систем, составляющих организм города.

В прогнозируемый период, в процессе реализации инвестиционной и структурной политики, должно быть преодолено отставание в развитии отдельных городских систем, обеспечен выход на их гармоничное равномерное развитие и дифференцированный подход к развитию городов различных по величине и численности населения.

Развитие крупных городов Азербайджана должно осуществляться на интенсивной основе технического перевооружения и реконструкции, а также специализации и профилизации промышленных предприятий при ограничении роста численности их населения с учетом устранения сложившихся диспропорций отдельных городских подсистем в направлении достижения перспективных, нормативных показателей жилищной обеспеченности и общественного обслуживания, предусмотренных генеральными планами их развития.

Развитие малых и средних городов должно обеспечивать повышение научного и производственно - экономического потенциала, соответствующее развитие социально бытовой, социально - культурной и инженерно - транспортной инфраструктуры в направлении устранения различий с крупными городами страны в уровне жизни и быта населения, качестве и объемах общественного обслуживания.

Дальнейшее развитие получит специализация отдельных городов Азербайджана на базе научной, аграрно - промышленной, рекреационной деятельности и организации межселенного обслуживания.

Осуществление предусматриваемых региональной схемой расселения Азербайджанской Республики мер по совершенствованию расселения на территории Азербайджана должно обеспечить существенное замедление роста числа и относительную стабилизацию численности населения крупных городов; интенсивный рост численности населения средних городов при сокращении количества и населения поселков городского типа и росте удельного веса городского населения страны до 70%.

Анализ формирования системы городов в Азербайджанской Республике и их роста показал, что этот процесс в стране был исключительно динамичным.

Беспримерный по своим темпам, стремительный рост городов Азербайджанской Республики поставил трудные задачи перед градостроительным планированием. Бывало и так, что под давлением увеличивающихся объемов городского строительства, остроты срочных, непредвиденных градостроительных задач их осуществление проходило вне планов. Если рассматривать указанные явления в динамике развития, то можно констатировать рост эффективности градостроительных планов в Азербайджане, подтвержденных на

Значительных отрезках времени, жизненности и рациональн их основных положений. В этом отношении начало 80 - ых годов является историческим моментом весьма существ- в виной проверки. Если в 50 - ые годы разрабатывались общие планировочные концепции на о , вльную перспективу, а затем были выполнены краткосрочные планы реконструкции шнировочной структуры ряда городов, охватывавшие, как правило, период до начала или середины 60 - ых годов, то первые комплексные перспективные генеральные планы реконструкции и развития ведущих городов на расчетный срок 20 - 25 лет были составлены и В утверждены во второй половине 60 - ых годов, или 1970 - ые ГОДЫ. Таким образом, в настоящее время истек их перспективный срок и возникает возможность конкретной оценки степени их реализации.

Естественно, такая оценка требует обстоятельного, научного изучения действительных процессов и сопоставления их с положениями планов; целесообразность проведения подобной работы бесспорна. Однако, даже общее знакомство с планами рубежа 50 - 60 ых годов и современным состоянием пространственных структур крупных городов республики 1 позволяет установить важнейшую роль планировочных документов, как основы управления градостроительным развитием. Примерами могут служить генпланы городов Гянджи, Газаха, Шеки, Евлаха и др. Во всех случаях развитие происходило по направлениям, предусмотренным в генпланах. Многие уточнения и дополнения вносились в порядке периодических корректировок генпланов и в поэтапных проектах детальной планировки.

Практика корректировки и разработки этапных планов способствовала учету новых факторов и сохранению эффективности основного планировочного документа. Однако она не имела ничего общего с движением на ощупь, в потемках от одной ближней, осязаемой цели к другой. Ее отличало присутствие общей, целенаправленной идеи изначального ,их генплана, которая, как оказалось, при всех частных отклонениях побеждала в главном, существеНном. Этот итог позволяет оценить высокую творческую ступень планировочно градостроительной деятельности в Азербайджане.

В этих условиях важное значение в градостроительной документации придавалось и 3 вопросам композиции.

Композиция города - не только эстетически организованная система зрительных пространственных отношении элементов планировки и застройки. В процессе формирования В градостроительной композиции и в процессе ее восприятия участвует осмысление общественно - полезного содержания, соотношений и социально - функциональной иерархии элементов города. Благодаря этому совершенная градостроительная композиция приносит не только «зрительную радость», но и социально - культурную пользу. Образ города наполнен смысловым и информативным содержанием. Градостроительная композиция сообщает четкую, запоминающуюся ориентацию в городском пространстве, способствует удовлетворению потребности индивида в духовном приобщении к месту своего обитания и потребности города в общественной интеграции его обитателей.

Эстетическая интуиция архитектора - градостроителя, поддержанная опытом РХ - пространственного синтеза, является незаменимым инструментом, позволяющим, создавая Пе варианты модели города, приблизиться к оптимальному интегрированному решению

Созданный на основе композиционного и структурного синтеза генеральный план на города становится произведением искусства. Мы понимаем его широко, включая его трехразмерные характеристики, а также аспекты «четвертого измерения» - фактор времени, выраженный либо прямо, либо косвенно, через строительное зонирование, временные радиусы доступности, этапы реализации. Несомненно также эстетическое содержание самого двухразмерного плана. Естественно, оно не сводится к его графической «красоте». Оно «прочитывается» не в случайных декоративных эффектах планировочного изображения, по в запечатленной в нем системе взаимосвязей и пространственных взаимоотношений, в наличии ясной композиционной сопщчиненности тем и элементов, обеспечивающей в

натуре бесконечное число гармоничных панорам и кадров, составляющих в совокупности четкий художественный и смысловой образ города.

В развитии градостроительства Азербайджана на протяжении прошлого столетия наблюдается несколько ярко выраженных смен творческой направленности. Отчетливо они отразились в формировании жилой среды, центров общения, в понимании пространства города.

Особенно четко и ясно это наблюдается на формировании жилой среды города Баку. В 30 - 40 - ые годы XX столетия жилая среда города Баку формировалась на свободных периферийных территориях из рабочих поселков с прогрессивной для того времени планировочной структурой, таких как поселки Разина, Серебровкого Али - Байрамова, а также реконструкцией малоэтажных (1 - 2 этажных) жилых домов в центральной части города путем их надстройки. [3].

В конце 40 - ых и в 50 - ые годы жилое строительство приняло новое направление, на строительство отдельных жилых зданий в центральной исторически сложившейся части города, с использованием в архитектуре этих зданий приемов классического наследия, а также использования мотивов и элементов азербайджанской народной архитектуры. Примером могут служить такие жилые дома, осуществленные строительством в г. Баку, как дом работников Бузовнынефти и Азнефти, дом работников науки, жилой дом Мингечаурстроя, жилые дома по проспектам Гуси - Гаджиева, Нариманова, Нефтяников и другие.

В конце 60 - ых годов в Азербайджанской Республике произошли коренные перемены в градостроительстве, вызванные директивными указаниями и постановлениями правительства о развитии жилищного строительства в городах республики. Были выдвинуты новые требования об индустриализации строительства.

Индустриализация строительства, массовое возведение жилых домов требовали ведения строительства на больших свободных территориях. В соответствии с этим градостроительство Баку тех лет характеризуется огромными по масштабу работами по освоению свободных территорий, по строительству крупных жилых микрорайонов.

Крупными районами массового строительства стали Нагорное плато, так называемые Салаханы, северо-западный жилой район, восточный жилой район с массивами поселка «8-й километр», поселка им. Степана Разина, район селения Ахмедлы и новый жилой район Ени-Гюнашлы. Продолжалось и расширялось массовое жилищное строительство в районах проспектов Нариманова, Строителей, на Советской улице, в Наримановском районе города (поселок им. Монтиня) и в других местах. [1].

Была завершена застройка площади Дома правительства по проекту, выполненному группой архитекторов под руководством М. Усейнова. На аванплощади перед Домом правительства было осуществлено строительство 17-этажного здания гостиницы «Апшерон», с противоположной стороны площади объем другой гостиницы „Азербайджан”. Обе гостиницы в настоящее время подверглись сносу и на их месте сооружены новые гостиницы. Задний фон площади застроен 10 - этажными жилыми домами. По проекту была предусмотрено также постановка на аванплощади двух башенных жилых домов, которые не были осуществлены.

Проект трактует площадь Дома правительства не как конец жилой части города, а как центральную площадь города, продолжающегося в своем развитии на восток, что диктуется самой «архитектоникой построения природной среды».

Определенные градостроительные мероприятия проводились в Баку в течение последних лет в связи с завершением строительства ряда крупных общественных сооружений, повлиявших на формирование прилегающей территории. Здесь в первую очередь необходимо упомянуть реконструкцию и благоустройство территории перед главным входом на республиканский стадион, площади Физули с памятником поэту перед зданием

театра Азербайджанской государственной драмы, филиал музея Ленина в Баку - в настоящее время музей ковра и др.

Важное место в реконструкции старых районов города занимают работы по реконструкции средневековой части Баку, так называемой «Ичери Шехер». Значение этой части города заключается в том, что она отражает в себе развитие архитектуры Азербайджана в течение почти тысячелетия. Здесь сохранилось более 50 памятников, среди которых такие шедевры зодчества, как комплекс зданий Дворца ширваншахов, минарет Сыныг гала, Девичья башня и др. Поэтому реконструкция этого района требовала к себе особого отношения. Необходимо было подойти к этой части города, как к своеобразному архитектурному заповеднику.

Нынешний проект реконструкции района «Ичери Шехер» последовал за рядом проектов, разработанных ранее, начиная с проекта, предложенного в свое время группой проф. Л. А. Ильина. Нынешний проект сохраняет все памятники архитектуры, расчищая территорию вокруг них, освобождает территорию «Ичери Шехер» от ветхой застройки, оставляя при этом в нетронутом виде заповедные участки старого города. Вся освобожденная территория озеленяется, превращается в уголки отдыха. При этом сохраняется старая уличная сеть.

В настоящее время завершена реконструкция района Девичьей башни с реставрацией этого уникального сооружения, а также вновь выявленной аркады рыночной площади, еще в XVII веке носившей название Мейдан. Полное раскрытие этих сооружений и благоустройство всей окружающей территории могут служить хорошим примером включения исторических памятников в новую застройку города.

Большую положительную роль в улучшении архитектурного облика старых районов Баку сыграли реконструкция старых и создание новых скверов. Конец 50 - х годов и 60 – е годы были периодом интенсивного озеленения городов республики, особенно Баку. Озеленение в Баку за эти годы идет как по линии расширения, улучшения и реконструкции существующих зеленых массивов, так и в основном за счет сильного развития уличных посадок и создания озелененных участков в старой части Баку. Переход к застройке города по микрорайонам ведет к закладке микрорайонных садов и сплошному озеленению территории микрорайонов. Широко развиваются посадки цветочных растений. Все это существенно улучшает ландшафт города. Для характеристики больших масштабов озеленения достаточно назвать одну цифру - общая площадь озелененных территорий Баку и его пригородов к 1965 году достигла 2200 гектаров (1920 г. - 20 га). [2]. 1

В результате всех градостроительных мероприятий, проведенных в период с 1920 по 1990 годы Баку, имевший в 1920 году 250 тысяч жителей, лишенный водопровода, канализации, городского транспорта, озеленения, превратился в город с населением в 1300 тысяч человек, с высоким уровнем благоустройства и инженерного оборудования. [4].

Ключевые слова: развитие городов, система расселения, технические, реконструкция, строительство, численность населения.

ЛИТЕРАТУРА.

1. Бретаницкий Л., Саламзаде А.В. «Архитектура Советского Азербайджана». Издательство литературы по строительству, М.1973.
2. Эфендизаде Р.М. «Архитектура советского Азербайджана» Стройиздат, Москва, 1986.
3. Фатуллаев - Фигаров Ш.С. «Архитектурная энциклопедия Баку». Международная Академия Архитектуры стран Востока. Баку - Анкара. М. 1998.
4. Нагиев Н.Г. «Современное градостроительство Азербайджанской Республики». Təhsil işçisi mətbəəsi MMC.Bakı,2011.

N.H.Nağıyev

Azərbaycan Respublikası şəraitində şəhərin memarlıq – planlaşdırma quruluşunun formalaşması.

Xülasə.

Şəhərlərin, müxtəlif dərəcəli yaşayış yerləri kimi, kompleks inkişafı - məskunlaşma sisteminin təkmilləşməsinin, qeyri-istehsal sahəsilə şəhəryaratma bazasının, həmçinin şəhərin strukturunu (orqanizmini) təşkil edən bütün sistemlərin nəzərdə tutulan mütənasib, qarşılıqlı inkişafı üçün əsas şərtlərdən biridir. Söhbət istehsal sahələrindən, elm müəssisələrindən, yaşayış və ictimai-xidmət sistemlərindən, mühəndis qurğularından, nəqliyyatdan, abadlaşdırma, tikinti və təmir–ekspluatasiya komplekslərindən və s. gedir.

Açar sözlər: şəhərlərin inkişafı, məskunlaşma sistemi, texniki, rekonstruksiya, tikinti, əhalinin sayı.

N. G. Nagiyev

Formation of architectural- planning structure of the city in conditions of the Republic of Azerbaijan.

Summary

Complex development of the cities as centers of residential sites of different ranks - it is necessary to improve the system of settling, offering proportional, interconnected development of city-forming base and non-productive field and all systems making patterns of the city. The issue is about industry of enterprises and educational institutions, houses, public service departments, engineering equipment, transportation, welfare in constructing and remodeling operational complex and so on.

Key words: development of the cities, the system of the settling, technical, reconstruction, construction, numbering of population.

UOT 72. 03 (09)

F. V. Mustafayeva

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti

ÇOXFUNKSIYALI KOMPLEKSLƏRİN LAYİHƏLƏNDİRİLMƏSİNƏ MÜXTƏLİF AMİLLƏRİN TƏSİRİ

Bakının və digər iri şəhərlərin planlaşdırma sistemində şəhər strukturunun fraqmentlərinin təhlili sübut edir ki, fraqmentlərin çox hissəsi şəhər mühitinin spesifik yaranmış şəraitlərində fəaliyyət göstərir. Şəhərin, onun planlaşdırma rayonlarının və digər ərazi elementlərinin layihələndirmə prosesində həmin fraqmentləri vahid məkan sistemində, yeni şəhərin “şəhərsalma karkasında” inteqrallaşdırmaq məqsəduyğundur.

Bu gün dünyada çoxfunksiyalı komplekslərin geniş yayılmaq tendensiyası aydın görünür. Funksiyaların şəhər mühitinə uyğunlaşması, yeni şəraitə adaptasiya olunması onun çoxfunksiyalı obyektlər qarşısında müsbət xüsusiyyətlərini artırır. Çoxfunksiyalı komplekslərin layihələndirilməsində memarlıq–fəza planlaşdırmasının müxtəlifliyi nəzərə alınmalıdır.

Çoxfunksiyalı kompleksin yeni elementlərinin layihələndirilməsi zamanı, əsas şərtlərdən biri şəhər mühitinin bütövlüyünü qorumaq və keyfiyyətini artırmaqdır. Bu məsələ bir tərəfdən şəhər mühitinin mövcud resurslarının keyfiyyətli dəyişiminə ehtiyac yaradır, digər tərəfdən maddi və məkan mühit xüsusiyyətləri təkmilləşdirilməsi, müasir təşkilati, iqtisadi nöqtədən imkanları artırmağa əlverişlidir.

Layihəsi memar Zaha Hadidə məxsus Heydər Əliyev kompleksini Azərbaycanda mövcud müasir interyer və eksteryerə malik komplekslər sırasına daxildir.

Üç başlıca tərkib hissəni və iki yardımçı strukturu özündə birləşdirən mərkəz ümumdünya məlumat vasitələrinə on-line rejimdə giriş imkanlarına malik kitabxana və media mərkəzindən, milli və dünya təsviri sənət incilərini nümayiş etdirən sərgi-salonlarından, ölkəmizin tarixindən, mədəni irsindən bəhs edən multimedia və virtual sərgilərə aid muzey və mədəni irs mərkəzindən, min

nəfərə yaxın tamaşaçı tutan konfrans zalından ibarətdir. Yardımçı struktura isə mərkəzin iki girişi ümdə yerləşən ümumi ictimai sahə · foye, günün bütün saatlarında fəaliyyət göstərən 1250-yə yaxın avtomobilin dayanacaq-parkı və infrastruktur obyektləri daxildir.

Mərkəzin inşa edildiyi ümumi ərazi 15,93 hektara bərabərdir. Ümumi ərazinin 2 hektara yaxını sas binanın və tikililərin yerləşdiyi torpaq sahəsi, 13,25 hektarı isə landşaft ərazisidir. Mərkəz bir ümumi ünü sahəsi 57 min kvadratmetrdir. Bu struktura 10.854 kvadratmetr sahəsi olan muzey və mədəni irs mərkəzi, 985 nəfərlik konfrans salonu, 27.880 kvadratmetr ərazisi olan çoxməqsədli zal və 12.920 kvadratmetr sahəyə malik kitabxana və media mərkəzi daxildir. Bütövlükdə əsas binanın ünü istifadədəki sahəsi 6.039 kvadratmetrdir. Kompleksdə yerləşən kitabxananın daxili ərazisi açıq haldadır, yalnız bir neçə yer arakəsmələr ilə əhatə edilib. Burada oxucuların və media mərkəzinin istifadəçilərinin fərdi və ya qrup halında məşğul olmaq imkanları olacaq. Buradakı bir ara otaqlar səs izolyasiyası sistemləri ilə təchiz olunub.

Ümumi sahəsi 10.854 kvadratmetr olan muzey və mədəni irs mərkəzi isə üç hissədən ibarətdir. Müasir milli və dünya incəsənət əsərlərinin nümayiş olunacağı ikinci hissədə müvəqqəti, dəyişkən sərgi qalereyaları fəaliyyət göstərir. Üçüncü hissədə isə Azərbaycan, xalqımız, tariximiz, Övlətçiliyimiz və mədəniyyətimiz barədə geniş yayımlanan bilgilər, habelə milli və digər kolleksiyaların nümayişi keçiriləcək qalereyalar yerləşir. Bu sərgilər vahid blok təşkil edərək binanın ikinci mərtəbəsində yerləşəcək. Ümumi sahəsi 27.880 kvadratmetr təşkil edəcək sütünsüz, geniş və hündür konfrans zalı texniki və logistika baxımından mərkəzin ən mürəkkəb hissəsidir. Konfrans zalında tədbir iştirakçıları üçün ayrıca giriş, nəqliyyatla təminat, səhnə və səhnəarxası rekvizitlərlə təchizatın asanlıqla reallaşdırılması, xidməti giriş, tikilinin arxa və ön tərəfləri arasında əlaqə, həmçinin əlillər üçün xüsusi giriş nəzərdə tutulub. 1000-ə yaxın tamaşaçı oturacağı, mətbuat mərkəzi, soyunub-geyinmə və dispetçer bölmələri mövcuddur. Avtomobil dayanacağına ümumi sahəsi 39.420 kvadratmetrdir.

Mərkəzdə 4 qatdan ibarət yeraltı avtomobil dayanacağı və üzərində mənzərəli yaşıllıq zolağı, istirahət və əyləncə təyinatlı infrastruktur yaradılıb.

Dünya təcrübəsində optimal struktura malik çoxfunksiyalı komplekslərin layihələndirilməsinə amillərin təsiri məsələsi aktualdır.

Çoxfunksiyalı komplekslərin professional layihələndirilməsinə ekoloji nöqtədən yanaşıldıqda, küləklənmə şəraitində ənənəvi, müasir planlaşdırma təcrübəsi, xoşagəlməz küləklərdən müdafiə, tikili daxilində havalanmanın təşkili nəzərə alınmalıdır. Eyni zamanda dünya ölkələrinin yaşıllaşdırılmış, ekoloji cəhətdən inkişaf etmiş tikintiyə malik şəhərlərin təcrübəsinə də diqqət yetrilməlidir.

Müasir memarlıqda binanın və ya çoxfunksiyalı kompleksin sahələri və ətrafını horizontal küləklənmədən fərqli olaraq daha yaxşı effekt verən, vertikal küləklənmə ilə təmin edən atriunlar geniş tətbiq olunur. Bu səbəbdən, atriunlar XX əsrin 70-80-ci illərində dünya şəhərsalma təcrübəsində ənənəvi element kimi istifadə olunmağa başlayıb.

Yarıqapalı məkanlarda istifadə olunan atriunlar əsasən hovuz və ya fontanlar vasitəsilə təşkil olunur. Müasir atriunlar çoxeffektli şəkildə, yəni yayda sərinləndirici, qışda isidici effekt yaratdığı üçün onun kompozisiya quruluşu havalandırılmalı olan sahəyə uyğun layihələndirilməlidir. Orta Asiya ölkələrində üstü açıq atriunları yay aylarında qapamalı, qış aylarında isə əksinə açılmalıdır. Mağaza və anbar kimi elektrik tutumlu sahələr isə aşağı mərtəbələrdə yerləşdirilməlidir.

Bakının iqlimi quraqlığı ilə səciyyələnir və az yağıntılı, quru, yarımsəhra iqlimə aiddir. Burada qış mülayim, yay isə isti və uzundur. Bakıda ən mühüm iqlim əmələgətirən amil, bir tərəfdən istilik rejimini mülayimləşdirən, digər tərəfdən isə havanın yüksək rütubətliyini yaradan, Xəzər dənizinin yaxınlığındadır. Burada öz əksini yaşayış strukturlarının memarlığında tapmış güclü küləklər də əhəmiyyətli rol oynayır.

Planlaşdırma və tikinti məsələlərinin həlli zamanı çox vaxt ayrı-ayrı iqlim şəraitləri bir-birilə ziddiyyət təşkil edirlər. Buna görə təbiət-iqlim amillərinin qarşılıqlı təsirini izləmək, yaşayış rayonlarının planlaşdırılmasının optimal həllərini tapmaq məqsədi ilə təbiət-iqlim şəraitinin kompleks nəzərə alınması metodikasını bilmək vacibdir.

Çoxfunksiyalı kompleksin memarlıq-planlaşdırma təşkilini həll etdikdə bütün bu tələblərə riayət edərək, binanın həm ekoloji, həm də ventilyasiya olunması normalarına uyğun gələcək müasir material və qurğular istifadə etməyə çalışmışam.

Çinin Bejiinq şəhərində sifarişçisi Modern Green Development olan çoxfunksiyalı kompleks inşa olunub. İnşaata sahəsi 220.000 kvadrat metr təşkil edir. Tikinti 2003 – 2009-cu illərdə davam edib. Layihədə 750 mənzil, ictimai yaşıllıq sahəsi, ticarət zonası, otel, filmoteka, uşaq bağçası, Montessori məktəbi, yeraltı dayanacaq nəzərdə tutulub.

220.000 kvadrat metrlik mərkəz piyada yönümlü hibrid kompleks, Pekin şəhərinin köhnə divarlarının yanında yerləşir. Renovasiya XI əsrdə şəhərin məsaməli inkişafına yönəldilərək, hər tərəfdən ictimaiyyət üçün açıq və cəlbedici görünür. Layihə çərçivəsində şəhər ictimai sahəsinin ətrafında, çoxşaxəli sahə təbəqələrinin üzərində və həmçinin çoxyerlərdə hibrid “şəhər içində açıq şəhər” ideyası tətbiq olunub. Layihə interaktiv əlaqələri inkişaf etdirir, kommersiya, yaşayış, istirahət, təhsil üçün olan yerlərdən fərqlənən, ictimai yerlərdə görüşlərə həvəsləndirir. Bütün kompleks torpaq altında, torpaq üzərində, torpaqdan yüksəkdə olan binaların, birlikdə birləşən şəhərin üç ölçülü təcəssümüdür.

Birinci səviyyədən sonuncuya qədər qonaqlar və sakinlər üçün nəzərdə tutulan keçid ayrılıb. Bu hissələr mikro şəhər anlayışı təmin edir. Ətrafını göl əhatə edən mağazalar, şəhər sahəsini aktivləşdirir. Aşağı damların aralıq səviyyəsində yaşıl əkililər sərilməmiş bağlar yerləşir, zirvədə isə səkkiz yaşayış qülləsi üst hissədə olan yaşıllıq penthaus birləşdirilib. Bütün ictimai funksiyalar restoran, mehmanxana, Montessori məktəbi, uşaq bağçası, kino yer səviyyəsində yerləşərək yaşıllıq və ətrafla əlaqə yaradır. Lift yüksək səviyyələrdə yerləşərək, “tullanan kəsim” kimi görünür. 12-ci mərtəbədə 18-ci mərtəbəyədək hovuz, fitnes otağı, kafe, bir qalereya, salon, bir mini salon, səkkiz qüllə, qüllələrin oteli səma körpüləri vasitəsilə birləşir və buradan şəhərin gözəl mənzərələrinə tamaşa etmək olur. Bu tsiklin proqramlaşmasında layihə düzxətli sadə deyil, yarı şəbəkəli olmasına qərar verilib. Layihəçilər ümid edir ki, səma ilmələri və baza tsikli daima ictimai həyatla sıx münasibətlər yarada biləcəkdir. Onlar sakinlər və qonaqlar, həm də şəhər həyatında xüsusi bir təcrübə nəticəsində sosial kondensatorlar kimi fəaliyyət göstərəcəkdir.

Geo · termal quyu (660, 100 metr dərinliyində) yay aylarında sərinlətmə, qış aylarında isitmə funksiyasını yerinə yetirərək, kompleksi dünyanın yaşıl örtüklü böyük yaşayış layihələrindən biri edir.

Bakı şəraitində şəhərsalma və memarlıq-planlaşdırma həllərinə təsir edən əsas amillər ərazinin radiasiya-temperatur və külək rejimidir. Radiasiya-istilik şəraitinin qiymətləndirilməsi müxtəlif istiqamətləndirilmiş səthlərə günəş radiasiyasının intensivliyinin, atmosferin şəffaflığının, ultrabənövşəyi radiasiya rejiminin, havanın temperaturunun sutka ərzində dəyişməsinin tədqiqini nəzərdə tutur. Külək rejiminin qiymətləndirilməsi il və sutka ərzində küləyin istiqamətlərinin təkrar olunması(külək gülləri, üstünlük təşkil edən külək), küləyin istiqaməti və sürətinin başqa meteoroloji elementlər, xüsusilə havanın temperaturu ilə müxtəlif birləşmələrinin təkrarlanmasına dair məlumatlar əsasında aparılır. Bundan əlavə Bakının yaşayış rayonlarının layihələndirilməsizamanı yağıntının miqdarının miqdarını, havanın rütubətliyini və s. nəzərə alınmalıdır.

Bakının külək rejimi şəhərin iqliminin ən səciyyəvi xüsusiyyəti olub bilavasitə yaşayış rayonlarının, bina və qurğuların layihələndirilməsinə təsir edir. Bütün il ərzində şimal və şimal-

qərb, həm də cənub küləkləri hökmranlıq edir. Onların sürəti əlverişli normalardan bir neçə dəfə artıq olaraq, bəzən 40 m/san qədər çatır.

Güclü Bakı küləklərindən maraqlı müdafiə həllini Novruz İ. N. teorik aerodinamika təcrübəsindən istifadə etməklə, binanın yaşayış hissəsinin 30 % xüsusi aerodinamik sərhəd, yaşıl sahələrin əmələ gətirdiyi küləklənmə metodunu təklif etmişdir. Novruz İ. N. fikrincə belə binaları güclü külək zamanı küləyin sürətinin azalmasına, zəif olduqda isə olduqda isə aerasiyanın artmasına səbəb olur. Kəşfin müəllifi təsdiq edərək öz perforasiya təhlillərinin nəticələrinə işarə edir. Qənaətli perforasiya olmuş evlərin variantı olaraq o, özüllü struktura malik evləri təklif edir. Sxemlər aerodinamik boru və ya təbii şəkildə sınaqdan keçməyib.

Yaşayış rayonları tikintisi təcrübəsini dərk etməklə, bakı memarları təkrarən yeni səviyyədə sistem və struktura yönələn, dəqiq qurulmuş sahə kompozisiyalarına müraciət ediblər. Bununla yanaşı, şimali ölkələrdə (Rusiya və Ukrayna) əsasən seksiyalı və qülləli, Azərbaycan və onun cənub qonşuları (Zaqafqaziya, Orta Asiya) kimi mülayim iqlimli ölkələrdə qalereyalı və bloklu tikililərdən tətbiq olunur. Bakı şəhərində tikililərin layihələnmə və tikintisi iki qat problemlə qarşılaşır: şəhər nüvə olduğu yay aylarında şəhər tikililərinin aerasiyasına diqqət yetirmək lazımdır. Lakin burada güclü küləklər əsdiyi üçün yaşayış kvartalları və həmçinin daxilində mənzillər olan çoxfunksiyalı kompleksləri küləklərdən qorumaq lazımdır, bu da memarın işini daha mürəkkəbləşdirir.

Mikrorayonda yerləşən çoxfunksiyalı komplekslər adətən, iki və daha çox qonşu mikrorayona xidmət etməsi üçün rayon əhəmiyyətli magistral yoluna yaxın yerləşdirilir. Burada yerləşən çoxfunksiyalı komplekslər adətən əhalinin ictimai nəqliyyat dayanacaqlarından yaşayış binalarına qədər olan hərəkəti nəzərə alınmaqla mikrorayon mərkəzində yerləşdirilir.

Müxtəlif xidmət növlərinin öz şəxsi inkişaf qanunauyğunluqları mövcuddur, bu səbəbdən də ictimai xidmət şəbəkəsinin inkişafının layihələndirilməsi və proqnozlaşdırılması zamanı, ona çoxsəviyyəli ierarxik struktur kimi baxılmalıdır. Həmin strukturun komponentləri mədəniyyət, maarif müəssisələri, orta və ali təhsil müəssisələri, ticarət, ictimai yeyinti, məişət xidməti müəssisələrindən ibarətdir.

İri çoxfunksiyalı komplekslər çox vaxt artıq formalaşmış nəqliyyat qovşaqlarının (metropolitan stansiyalarının, dəmir yol vağzallarının) üstündə yerləşə və əksinə yeni qovşaqların yaranmasına zəmin yarada bilər.

Çoxfunksiyalı komplekslərin inkişaf və formalaşmasının tipoloji əsaslarını -keyfiyyətli, ictimai göstəricilər layihə öncəsi təhlil prosesində mühit, sosial (istehlakçı), funksional, texnoloji və xarakteristika təşkili cəhətdən qiymətləndirilir.

Açar sözlər: Çoxfunksiyalı kompleks, müasir, şəhər, tikinti, planlaşma.

Ф. В. Мустафаева

Влияние различных факторов при проектировании многофункциональных комплексов Резюме

Сегодня во всем мире видна тенденция к процветанию многофункциональных комплексов. Адаптация многофункциональных комплексов к новым, совершенным городской условиям.

Основным условием при проектировании многофункциональных комплексов является сохранение целостности городской среды и улучшение его качества

В настоящее время в Баку строятся современные, многоэтажные постройки сложных проектов и интересными конструктивными решениями.

Ключевые слова: Многофункциональный комплекс, современный, горест, строительство, проектирование.

F. V: Mustafayeva

Factors that influence on the planning of multifunctional complexes

Summary

Recently there is a great progress on the construction of multifunctional complexes and their adaptation to new and complete city conditions all over the world. While construction of multifunctional complexes the main issue is to maintain city integrity and to raise quality standards. There are many modern, interesting and sophisticated multistory buildings are built in Baku nowadays.

Key words: multifunctional complex, modern, city, construction, plan

УДК 519.216

Н.Ф. Мусаева, М.Т. Сулейманова, У.А. Агакишиева
Азербайджанский Архитектурно-Строительный Университет
Институт систем управления НАН Азербайджана

ТЕХНОЛОГИИ РАЗРАБОТКИ ПАКЕТОВ ПРОГРАММ ДЛЯ ПОСТРОЕНИЯ МНОГОМЕРНЫХ ЛИНЕЙНЫХ МОДЕЛЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СРЕДСТВ КОМПЬЮТЕРНОЙ МАТЕМАТИКИ

Аннотация. Разработаны технологии построения многомерных линейных математических моделей и проверки адекватности с использованием современных средств компьютерной математики. Показано, что использование предложенного пакета программ в системах мониторинга, прогноза, диагностики, оптимизации, управления позволит повысить надежность и достоверность их функционирования.

1. Введение. В настоящее время средства «компьютерной математики» широко используются для решения различных инженерных и научных задач. Такие средства «компьютерной математики» как **MATHCAD**, **MATLAB**, **MATHEMATICA** и т.д. включают совокупность теоретических, методических и современных программных средств, позволяющих производить математические вычисления с высокой степенью точности и производительности. Кроме того, подобные программные средства обладают возможностями визуализации процессов и данных при их обработке. Поэтому на сегодняшний день они весьма популярны при решении практических задач.

К числу важных как с научной, так и с практической точки зрения задач относится и построение адекватных математических моделей, которые широко используются в системах мониторинга, диагностики, прогноза, управления и т. д. Так как среди основных областей применения **MATLAB** — математические расчеты, разработка алгоритмов, моделирование, анализ данных и визуализация, научная и инженерная графика, разработка приложений, то в предлагаемой работе для построения адекватных математических моделей и проведения корреляционного анализа выбрано программное средство **MATLAB**.

2. Постановка задачи. Известно, что для построения многомерной линейной модели

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n = a_0 + \sum_{i=1}^n a_i x_i$$

необходимо:

- 1) вычислить коэффициенты a_i , $i=0, 1, 2, \dots, n$;
- 2) проверить значимость вычисленных коэффициентов математической модели в генеральной совокупности по критерию Стьюдента;

MÜNDƏRİCAT

MEMARLIQ – ARXITEKTURA

№		Səh
1	<i>Yusifova K.R qızı</i> Yaşayış interyerinin formalaşdırılmasının sosial cəhətdən məqsəda uyğunluğu.....	3
2	<i>K. A. Гасанова-Фараджева</i> Требования к архитектурно-планировочной организации современных производственных зон.....	13
3	<i>G.A.İsbatov</i> Böyük və iri şəhərlərin planlaşdırılma strukturunun formalaşması və inkişafı.....	18
4	<i>A.M.Азизов</i> Проблемы градозэкологического урегулирования среды в плане регионального развития большого Баку.....	23
5	<i>H.G.Нагиев</i> Формирование архитектурно-планировочной структуры города в условиях Азербайджанской Республики.....	18
6	<i>F. V. Mustafayeva</i> Çoxfunksiyali komplekslərin layihələndirilməsinə müxtəlif amilləri təsiri.....	22

İNŞAAT - СТРОИТЕЛЬСТВО

№		Səh
1	<i>L.F.Aslanov</i> Svay özülünün təsirindən iki laylı su ilə doymuş şelf qruntunun konsolidasiyası.....	27
2	<i>T.S. Əliyev, İ.D.Qurbanova</i> Sement-beton tərkibinin seçilməsi və hesablanması təkmilləşdirilməsi.....	32
3	<i>B. R. Əmirbəyov, T. İ. Aslanov, A. F. Qasimov</i> Səthi – plastiki deformasiyanın inşaat poladının xassələrinə təsiri haqqında.....	35
4	<i>Ş.F.Müttəlibova, Ə.İ.İsmayılov, R.F.Piriyev, N.Y.Dünyamalyeva</i> Coğrafi informasiya sistemləri texnologiyası əsasında kartoqrafik (rastr) verilənlərin emalı üsulu.....	37
5	<i>K.R.Yusifova, F.Z. Lütfulizadə</i> Oduncaq materiallarının tarixi sənət nümunələrinin və əşyaların hazırlanmasında rolu.....	42
6	<i>İ. N. Şirinzadə, R. Z. Əmirov</i> Müasir beton və inşaat texnologiyalarının yeni imkanları.....	45
7	<i>A. Б. Яхьяев</i> Особенности изучения товарной структуры буковых древостоев.....	48

МЕХАНИКА – МЕХАНИКА

№		Səh
1	<i>Ə.Ə. Гасанов</i> Деформационный расчет гибких наклонных стен в грунтовой среде на действие горизонтальной силы.....	55
2	<i>Y.Ə.Cəfərov, E.M.Həbibova</i> Bərk yağlar haqqında.....	59
3	<i>R.M. İsgəndərov, S.Y. Feyzullaeva</i> İnformasiya texnologiyalarının təhsildə tətbiqi.....	63
4	<i>T.M.Pənahov, V.İ.Əhmədov, S.M.Musayeva</i> Xətti qeyri taraz hal və proseslərin termodinamikası.....	65

5	<i>R.M. İsgəndərov, S.Y. Feyzullayeva</i> <i>İnformasiya texnologiyaları, internet, plagiatlıq və müəlliflik problemləri</i>	68
6	<i>S.A.Qəniyeva, Ş.F.Müttəlibova, Z.A.Novruzova, R.M.Dənziyev</i> <i>Coğrafi informasiya sistemləri texnologiyası əsasında kosmik şəkillərin emalı nəticələrinə görə Xəzər dənizinin sahil xəttinin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üsulu</i>	70
7	<i>Z.H.Quliyev, N.K.Abasova, C.A.Nurəliyev</i> <i>Yarpaqlı oduncaq süxurunun tərkibindəki yarpağın miqdarı ilə onun üyüdülmə dərəcəsi arasında korrelyasiya asılılığının təyini və alınmış modelin adekvatlığının yoxlanılması</i>	75

İQTİSADİYYAT – ЭКОНОМИКА

№		Səh
1	<i>İ.S.Musayeva</i> <i>Azərbaycan kəndi kollektivləşmə illərində</i>	79
2	<i>G.Ə. Abbasova</i> <i>Azərbaycanda XIX əsrin ikinci yarısında sosial-iqtisadi vəziyyət</i>	82
3	<i>Z.Q.Əsgərova</i> <i>Müasir şəraitdə Azərbaycan qadınlarının professional əməklə analıq vəzifələrinin uzlaşdırılması</i>	86
4	<i>A.M.Ağayev Z.A. Əliyeva</i> <i>Mənzil bazarında tikinti müəssisəsinin marketing strategiyalarının planlaşdırılması</i>	89
5	<i>A.M.Ağayev R.T.Qəribov K.A.Ağayeva</i> <i>Tikinti sferasında marketing tədqiqatlarının xüsusiyyətləri</i>	92
6	<i>K. A. Azaeva</i> <i>Методологический подход к ценообразованию в жилищной сфере</i>	94
7	<i>M. L. Əliyeva</i> <i>Azərbaycanda bazar infrastrukturunun formalaşması xüsusiyyətləri və onun inkişaf istiqamətləri</i>	98
8	<i>S.S.Gözəlov</i> <i>Fövqəladə hallarda mənəvi – psixoloji hazırlığın təşkili metodikası</i>	102

Kağız formatı 60x84 1/8,

Çap vərəqi: 9.17

Sifariş № 35. Tiraj 50.

«POLİMİKA» MMC